

The Philippines Historiographies: From the Colonial Age to the Post-Colonial Period

Sirichat Rakkan¹ and Davisakd Puaksom²

¹M.A. Student (Southeast Asian Studies), Graduate Student

E-mail: chatymelody@gmail.com

² Ph.D. (Southeast Asian Studies), Assistant Professor,

Department of history, Faculty of Social Sciences,

Naresuan University

Abstract

The historiographies has the important role in the politics of the Philippines from the colonial period to the present day. It was the main instrument for manufacturing the legitimacy of the Spain's, America's, and Japanese's occupation and their colonial rule. Likewise, it was a major machine in creating a collective self-consciousness of the nationalist movement against the colonial powers during the late nineteenth and early twentieth centuries. Currently in the post-colonial period, the project of national historiographies has remained influential for the nation-building and the modern Filipino nation. Thereby, in this article, I attempt to outline the perspectival changes and the political powers of historiographies within the context of the Philippines' history in order to understand a political

history of the Philippines historiographies from the colonial age to the post-colonial period.

Key words: Colonial, Historiographies, History of the Nation, Local-Writing, the Philippines Post-Colonial,

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์: จากยุคอาณานิคมถึงยุคหลังอาณานิคม¹

สิริฉัตร รักการ¹ และ ทวีศักดิ์ เผือกสม²

¹M.A. Student (Southeast Asian Studies) นักศึกษาปริญญาโท

E-mail: chatymelody@gmail.com

²Ph.D. (Southeast Asian Studies) ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

2

Vol. 21

No. 3

Jul.

-

Sep.

2015

บทคัดย่อ

ประวัติศาสตร์นิพนธ์มีความสำคัญอย่างยิ่งใน
ทางการเมืองของหมู่เกาะฟิลิปปินส์มาตลอดทุกยุค
ทุกสมัยนับตั้งแต่สมัยการเข้ามาของอาณานิคมจน
กระทั่งปัจจุบัน เนื่องจากประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้ถูก
นำมาใช้เป็นเครื่องมือกลไกทางการเมืองของระบอบ
อาณานิคมไม่ว่าจะเป็นระบอบอาณานิคมสเปน
อเมริกัน และญี่ปุ่น ทั้งนี้ยังได้ถูกนำมาใช้เป็นสื่อกลาง
ในการคานอำนาจ ต่อรอง ต่อเจ้าอาณานิคม รวมถึง
สร้างพลังจิตสำนึกร่วมทางการเมืองในหมู่ชาวพื้นเมือง
ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19
จนกระทั่งในยุคหลังอาณานิคม ประวัติศาสตร์นิพนธ์
ก็ยังคงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกลไกเพื่อใช้ในการ
การรองรับการก่อตัวของรัฐชาติฟิลิปปินส์สมัยใหม่
ดังนั้น บทความชิ้นนี้จึงพยายามนำเสนอคำอธิบายและ

3

ปีที่ 21

ฉบับที่ 3

ก.ค.

-

ก.ย.

2558

¹ สิริฉัตร รักการ: Chatymelody@gmail.com นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (MA Student, Southeast
Asian Studies, Faculty of Social Sciences, Naresuan University)

แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกทัศน์ทางด้าน
ประวัติศาสตร์นิพนธ์ รวมถึงประเด็นการต่อสู้ทาง
อุดมการณ์ และการช่วงชิงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์
นิพนธ์ฟิลิปปินส์ยุคอาณานิคมและโลกหลังอาณานิคม

คำสำคัญ: การเขียนท้องถิ่น, ประวัติศาสตร์ชาติ,
ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์,
อาณานิคม, หลังอาณานิคม,

สาวกของภูตผี: ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของข้าราชการและ นักการศาสนาในยุคอาณานิคมสเปน

การเข้ามาของระบอบอาณานิคมสเปนถือช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ ไม่เฉพาะแต่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านประวัติศาสตร์ของผู้คนและหมู่เกาะฟิลิปปินส์เท่านั้น หากยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ เนื่องจากการเข้ามาของระบอบอาณานิคมสเปนได้เปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ซึ่งเคยแอบอิงอยู่กับโลกทัศน์ทางด้านศาสนาและพิธีกรรมเฉพาะของชาวพื้นเมือง มาสู่การสถาปนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในฐานะของการเป็นเทคโนโลยีของอำนาจ

กล่าวได้ว่า การสถาปนาองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์มีจุดเริ่มต้นมาจากความสนใจของราชสำนักสเปนเกี่ยวกับดินแดนอาณานิคม โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนต่อกิจการทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจในดินแดนอาณานิคม ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ในสมัยอาณานิคมสเปนจึงถูกเขียนขึ้นโดยกลุ่มชนชั้นนำที่มีอำนาจทางด้านการเมืองในระบอบอาณานิคมสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการและกลุ่มพระและนักบวชชาวสเปน โดยบรรยายให้เห็นถึงกลไกทางการเมืองและทางด้านศาสนาในระบอบอาณานิคมสเปน รวมถึงการบรรยายให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมและธรรมชาติของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์

อันโตนิโอ มอร์ก้า (Antonio de Morga) ข้าหลวงใหญ่ชาวสเปน (lieutenant-governor) ซึ่งปฏิบัติภารกิจอยู่ในระบอบอาณานิคมสเปนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้กล่าวถึงการหว่านล้อมให้ชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เข้าสู่โลกคริสตจักรโรมันคาทอลิกแห่งสเปนไว้ในบันทึกเหตุการณ์ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์เรื่อง Sucesos de las Islas Filipinas ซึ่งได้รับตีพิมพ์ที่เมืองแมกซิโกในปี ค.ศ. 1609 ไว้ว่า

“เห็นได้ชัดว่าพระผู้เป็นเจ้าทรงเห็นควรในการกำหนดให้

มนุษย์ในหมู่เกาะเหล่านี้ได้รับการเตรียมพร้อมแต่เพียงน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในการที่จะยอมรับคำสอนของพระองค์ และดังนั้นพวกเขาจึงอาจจะรับความจริงโดยง่าย และดังนั้นพระองค์จึงทรงอาจนำพาพวกเขาให้หลุดพ้นไปจากความมืดมนและความเชื่อผิดๆ ที่ปีศาจได้ครอบงำพันธนาการไว้มาช้านาน” (Reyes, 2002, p. 207)

ความข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่ชาวสเปนหว่านล้อมให้ชาวพื้นเมืองเข้ารับศาสนาคริสต์จักรโรมันคาทอลิกโดยการสร้างเงื่อนไขว่า การเชื่อฟังต่อคำสอนของพระผู้เป็นเจ้า (Gospel) จะนำพาชาวพื้นเมืองหลุดพ้นออกจากชีวิตที่เปี่ยมล้นไปด้วยความหวังลมๆ แล้งๆ จากญาติผีปีศาจอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวพื้นเมือง การสร้างเงื่อนไขดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของระบอบการปกครองอาณานิคมสเปนที่เน้นการรวมศูนย์กลางอำนาจ การปกครองอยู่ที่ศาสนจักรและอาณาจักร ศาสนจักรถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลாத้านความคิดความเชื่อของคนพื้นเมืองนอกศาสนาเพื่อใช้ในการดึงชาวพื้นเมืองเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจการปกครองของระบอบอาณานิคมสเปน เมื่อสามารถดึงดูดผู้คนเข้าสู่ศูนย์กลางทางด้านความเชื่อของศาสนจักรมากเท่าใดอำนาจการปกครองของระบอบอาณานิคมสเปนที่มีเหนือชีวิตของชาวพื้นเมืองก็มากขึ้นเท่านั้น วิธีคิดเกี่ยวกับความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรในฐานะที่เป็นศูนย์กลางอำนาจของระบอบอาณานิคมดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจต่อความพยายามของนักการศาสนาในการหว่านล้อมให้ชาวพื้นเมืองละทิ้งความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณที่มีอยู่เดิมและหันมายอมรับคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าได้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ การเชื่อฟังคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าจึงมีความหมายถึงการยอมรับต่ออำนาจของเจ้าอาณานิคมสเปน ดังนั้นพันธะสัญญาของพระเจ้าที่มีต่อชาวพื้นเมืองจึงมีนัยยะที่แสดงให้เห็นว่าการยอมรับในอำนาจของเจ้าอาณานิคมจะนำพาชีวิตที่ดีมาสู่ชาวพื้นเมืองเปรียบเสมือนดังจิตวิญญาณที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าในชีวิต

หลังความตาย

เหตุการณ์ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์โดยอันโตนิโอ มอร์ก้าได้รับการยกย่องจากโฮเซ ริซาล (Jose Rizal) ปัญญาชนหัวก้าวหน้าชาวพื้นเมืองฟิลิปปินซึ่งทำการเคลื่อนไหวต่อต้านอาณานิคมสเปนอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ให้เป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์โดยข้าราชการอาณานิคมสเปนที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุดชิ้นหนึ่ง เนื่องจากงานชิ้นดังกล่าวถูกเรียบเรียงขึ้นจากประสบการณ์ตรงของมอร์ก้าที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ข้าราชการในดินแดนอาณานิคม ซึ่งแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิงจากประวัติศาสตร์ชิ้นอื่นๆ ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์อันเต็มไปด้วยเรื่องราวที่ถูกปั้นแต่งขึ้นโดยกลุ่มพระและนักบวชชาวสเปน ดังที่ริซาลได้วิพากษ์วิจารณ์ไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์ทั้งหมดอันถูกเขียนขึ้นโดยศาสนจักรทั้งก่อนและหลังการเขียนประวัติศาสตร์ของมอร์ก้า จนกระทั่งของวันนี้นั้นล้วนเต็มไปด้วยเรื่องราวของญาติผีปีศาจ ปาฏิหาริย์ และญาติผีเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก่อรูปเป็นประวัติศาสตร์เล่ห์หน้าของหมู่เกาะฟิลิปปินส์” (Ocampo, 2011, p. 88)

คำวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวของริซาลได้ถูกนำเสนอไว้ในจดหมายเหตุประกอบเหตุการณ์ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์โดยอันโตนิโอ มอร์ก้าเรื่อง *Suesos de las islas Filipinas por el Doctor Antonio de morgia* อันเป็นงานประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ชิ้นสำคัญที่ถูกเรียบเรียงขึ้นโดยริซาล ความดังกล่าวของริซาลได้ตอกย้ำโลกทัศน์ของพวกพระและนักบวชคริสต์เถียนผิวขาวเกี่ยวกับธรรมชาติของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ที่ร้ายลุ่มไปด้วยเรื่องราวมหัศจรรย์พันลึกและญาติผีปีศาจ ดังเช่น การกล่าวถึงเรื่องความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับและญาติผีอันเป็นที่เคารพบูชาของชาวพื้นเมืองซึ่งปรากฏใน *Historia de las islas de Mindanao* โดยบาทหลวงฟรานซิสโก คอมเบส (Francisco Combes) มิชชันนารีนักายเยซุอิตชาวสเปนซึ่งเข้ามาเผยแพร่

ศาสนาในหมู่เกาะมินดาเนา (Mindanaos) ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17

“บรรดาผู้ซึ่งพวกเขาเรียกหาในยามเจ็บไข้ คือเหล่าบรรพบุรุษ โดยการกล่าวว่า “โอ้ ท่านแม่!” หรือ “ท่านปู่” หากสิ่งเหล่านั้นเป็นการแสดงถึงความรู้สึกเจ็บปวดโดยธรรมชาติเสียยิ่งกว่าการสวดอ้อนวอนซึ่งอาจประสบได้ถึงผลสัมฤทธิ์ใดๆ สถานที่ใดที่มีผู้ติดต่อสื่อสารกับภูตผี (ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาแต่โบราณกาล) ผู้คนก็จะนำเครื่องเซ่นสังเวยบูชาต่อภูตผีและคนพื้นเมืองก็จะหันมาขอความช่วยเหลือในการรักษาอาการเจ็บไข้เพื่อให้บังเกิดผลเช่นเดียวกันกับพวกตน ทุกวันนี้ความจริงของคริสเตียนได้ทำให้การหลอกลวงของนรกอเวจีถูกบดบังคลุมเคลือไป อย่างดีที่สุดบุตรหลานของบรรดาเสนาของปีศาจซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักเป็นสตรีก็จะกระทำสิ่งที่เคยเห็นพวกเขากระทำโดยที่ปีศาจเองก็ไม่ได้เห็นถึงการกระทำของพวกเขา หรือว่ากล่าวต่อพวกเขาแต่อย่างใด” (Blair and Robertson, 1903, V. 40, pp. 135-136)

จากบันทึกการเผยแพร่ศาสนาในหมู่เกาะมินดานาวของบาทหลวงคอมเบสนั้นได้แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเย็บยวการรักษาโรคมีความสัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยเฉพาะเรื่องผีและวิญญาณที่มีอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ ซึ่งหากมองตามวิถีคิดในเรื่องพระเจ้าสูงสุดในโลกของคริสเตียนผิวขาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพระเจ้าสัมพันธ์อยู่กับเรื่องฟ้าสวรรค์และความดีงาม อำนาจของผีและวิญญาณซึ่งอยู่นอกเหนือจากพระยาห์เวห์จึงถือเป็นอำนาจแห่งความชั่วร้ายที่เข้าครอบงำพวกนอกศาสนา ดังคำกล่าวอ้างของนักบวชคอมเบสที่ว่า ความเชื่อเรื่องผีสำหรับคริสเตียนกรำกรุ่นไปด้วยการหลอกลวงของอเวจี “Today the Christian truth has obscured the falsity of hell.” จึงถือเป็นคำกล่าวหาที่จงใจทำลายล้างความน่าเชื่อถือของระบบความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณอันเป็นศูนย์รวม

ทางด้านวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของชาวพื้นเมืองในชุมชนโบราณของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ นอกจากโลกทัศน์ของพวกพระและนักบวชคริสต์เตียนผิวขาวเกี่ยวกับธรรมชาติของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์จะเต็มไปด้วยเรื่องราวภูตผีปีศาจแล้วพวกเขายังมองธรรมชาติของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในเชิงเหยียดหยามและเป็นอคติ เช่นชาวพื้นเมืองในวิถีคิดของนักบวชกาสป่า ออกัสติน (Gaspar de San Agustin) นักบวชนิกายออกัสติน (Augustinian friars) อันปรากฏอยู่ใน “Letter from Fray Gasper de San Agustin to a friend in Espana who asked him as to the nature and characteristics of the Indian natives of these Philipinas Islands” ซึ่งได้บรรยายให้เห็นธรรมชาติของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 1720 ไว้ว่า

“อุปนิสัยและอิทธิพลเหล่านี้ทำให้พวกเขาเป็นคนที่กลับกลอกชั่วร้าย ไม่น่าไว้วางใจ โง่ และขี้เกียจ พวกเขาชอบเดินทางไปตามแม่น้ำ ท้องทะเล และทะเลสาบ รักในการหาปลาและทำประมง กล่าวคือ พวกเขาหาเลี้ยงชีวิตได้เป็นอย่างดีโดยการทำประมง พวกเขามีความกล้าหาญน้อยหากมองจากธรรมชาติที่เย็นชาและไม่ชอบทำงาน นอกจากนั้นพวกเขายังมีบุคลิกลักษณะและความชั่วร้ายอื่นๆ อีกซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้ถึงสาเหตุ และไม่เชื่อว่าตนเองจะเข้าใจพวกเขาได้โดยง่าย” (Blair and Robertson, 1903, V. 40, p. 194)

การบรรยายถึงลักษณะอุปนิสัยใจคอของชาวพื้นเมืองที่มีความชั่วร้ายเกินกว่าที่จะเข้าใจได้อันปรากฏขึ้นผ่านสายตาของนักบวชชาวสเปนนั้นได้เป็นกระจุกสะทอนให้เห็นทัศนคติในเชิงอคติที่มีต่อชาวพื้นเมือง ทัศนังดังกล่าวปรากฏอยู่โดยทั่วไปในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของนักการศาสนาชาวสเปน จนดูเหมือนว่าทัศนังดังกล่าวได้รับการเน้นย้ำให้มีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อเกิดการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับเชื้อชาติสเปนขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18

แตกต่างกันกับที่เกิดขึ้นกับเชื้อชาติต่างๆ ในยุโรป จนกระทั่งมีการพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของเชื้อชาติสเปนที่มีความแตกต่างออกไปจากชาติอื่นๆ ซึ่งสะท้อนออกมาผ่านสถาปนาภาษาสเปนขึ้นเป็นภาษาประจำชาติพร้อมๆ กับการเรียบเรียงพจนานุกรมภาษาสเปน *Diccionario de la Real Academia Espanola* ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1780 แนวความคิดในเรื่องเชื้อชาติได้มีอิทธิพลอย่างยิ่งยวดต่อความคิดและจิตวิญญาณของชาวสเปน จนถูกนำมาใช้ในการแบ่งแยกชาวสเปนออกจากชาวพื้นเมืองในดินแดนอาณานิคม และก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางด้านชนชั้นในโครงสร้างทางสังคมของระบอบอาณานิคม โครงสร้างที่วางชาวสเปนและอัตลักษณ์วัฒนธรรมสเปนไว้ในจุดสูงสุดของสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดเกี่ยวกับความเหนือกว่าทางด้านเชื้อชาติและอารยธรรม ต่อมาได้กลายเป็นชุดของความสัมพันธ์ซึ่งชาวสเปนใช้ในการเข้ามามีอำนาจและครอบงำชาวพื้นเมืองโดยอ้างถึงภารกิจในการพัฒนาอารยธรรมในหมู่ชาวพื้นเมือง ในงานเรื่อง *Relacion de las Ilas Filipinas* อันถูกเรียบเรียงขึ้นโดยบาทหลวงเปโตร คีรีโน (Father Pedro Chirino) ได้ให้ภาพบรรยายกายภาพในโรงเรียนสอนศาสนาในระบอบอาณานิคมสเปนไว้ว่า

“ทุกคนในคณะผู้แทนภาคสนามเหล่านี้ก็เป็นตั้งโรงเรียนเทววิทยาอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับอยู่ในโรงเรียน คือ สามารถมองเห็นการรวมกลุ่มของนักเรียนเพื่อเข้าฟังการบรรยายและความกระตือรือร้นของพวกเขาในการศึกษาและสวดท่องบทเรียน และหลังจากนั้นก็จะได้รับวุฒิปัตร์ ดังนั้นในคณะผู้แทนเหล่านี้จึงเป็นหนทางที่ดีสำหรับการสรรเสริญต่อพระเจ้าดังจะเห็นจากคนชรา กลับกลายเป็นเด็ก และเหล่าผู้นำก็ถ่อมตนต่อการเรียนรู้ทุกอย่างด้วยความกระตือรือร้น ยินดี และมุ่งมั่นต่อคำสอนแบบคริสต์จนถึงการเขียน การท่อง การสวด และการขับร้อง” (Blair and Robertson, 1903, V.13, p. 96)

ความข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมทางสังคมในระบอบอาณานิคมให้มีความแจ่มชัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อศาสนาเป็นหนึ่งในเครื่องมือกลไกของระบอบอาณานิคมสเปนในการหลอมรวมชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจการปกครอง ดังนั้น การปรากฏขึ้นของสถาบันทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งโบสถ์คาทอลิกตามเขตเมืองต่างๆ จึงเป็นภาพที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เพื่อตอบสนองต่อภารกิจของการเผยแพร่ศาสนาหรือการสร้างอารยธรรมให้กับชาวพื้นเมืองในดินแดนอาณานิคม เมื่อศาสนาจักรโรมันคาทอลิกมีอำนาจในการชาวพื้นเมืองเข้ารับศีลโลกคริสต์จักรมากขึ้น สถาบันทางศาสนาจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเมืองต่างๆ ในการเผยแพร่ศาสนาให้กับชาวพื้นเมือง จนกระทั่งพัฒนาไปเป็นระบบการศึกษาของระบอบอาณานิคมในยุคแรกซึ่งถูกขับเคลื่อนโดยกลุ่มพระและนักบวชชาวสเปน ด้วยเหตุดังกล่าว จึงส่งผลให้ระบบการศึกษาของชาวสเปนมีสภาพไม่ต่างไปจากโรงเรียนสอนศาสนา ทั้งนี้บทเรียนที่ถ่ายทอดให้กับชาวพื้นเมืองก็ยังคงไม่ห่างไกลออกไปจากถ้อยคำในพระคัมภีร์ (Christian doctrine) ดังที่ปรากฏผ่านความตอนหนึ่งในบันทึกของบาทหลวงออกัสตินซึ่งเคยได้กล่าวไว้ข้างต้น อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า การเรียนการสอนในระบบการศึกษาของชาวสเปนได้ก่อให้เกิดการถ่ายทอดระบบความคิดความเชื่อรวมถึงศิลปวิทยาการของชาวสเปนสู่ชาวพื้นเมือง จนกระทั่งได้ก่อให้เกิดขบวนการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสเปน (Spanization) อันถือเป็นการขบวนการในการสร้างสำนึกในความสเปนในหมู่ชาวพื้นเมือง ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตสำนึกของชาวพื้นเมืองดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้ขบวนการกลายเป็นอาณานิคมสเปน (Spanish-Colonialism) ดำเนินไปอย่างแนบแน่นมากยิ่งขึ้น

¹ในช่วงแรกของระบบการศึกษาในอาณานิคมก็เป็นสิ่งที่สงวนไว้ให้กับชาวสเปนเท่านั้นโดยที่ชาวพื้นเมืองชาวฟิลิปปินยังคงถูกกีดกันไม่ให้เข้าสู่ระบบการศึกษา จนกระทั่งล่วงเลยเข้าสู่ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 ระบอบอาณานิคมสเปนจึงยอมรับให้เด็กชาวพื้นเมืองฟิลิปปินเข้าสู่โรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของระบบการศึกษาสเปน ก่อนที่จะเปิดโอกาสให้เข้าศึกษาต่อในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้หลังจากนั้น

ชุดของความรู้และความสัมพันธ์ระหว่างชาวสเปนและชาวพื้นเมืองซึ่งดำเนินอยู่ภายใต้ภารกิจของการพัฒนาทางด้านอารยธรรมวางรากฐานอย่างมั่นคงในงานเขียนของข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปน ซึ่งให้ผลผลิตอันงดงามแก่ชาวสเปนในฐานะผู้มีอารยะ โดยมีโลกคริสตจักรอันศักดิ์สิทธิ์เป็นมาตรวัดอันแสดงให้เห็นถึงความมีอารยธรรมที่เหนือกว่าชาวพื้นเมืองซึ่งยังคงภาพลักษณ์แห่งความป่าเถื่อน ล้าหลัง และด้อยพัฒนา ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาณานิคมในการเข้ามาพัฒนาอารยธรรมในหมู่ชาวพื้นเมืองผ่านภารกิจทางด้านศาสนา ชุดของความรู้ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า วิธีคิดทางด้านศาสนา (religious interpretation) ได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีคิดในเรื่องที่มีศูนย์กลางอยู่ที่พระเจ้าสร้างโลก พระเจ้าจึงเป็นผู้ยึดกุมชะตากรรมและการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นไปตามความประสงค์ของพระเจ้า ดังนั้น ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของกลุ่มพระและนักบวชจึงดำรงอยู่ในฐานะไม่ต่างไปจากเอกสารคำสอนหรือบทเรียนทางศาสนา (moral lesson) ที่พยายามขับเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าอาณานิคมและกลุ่มพระและนักบวชในฐานะพระผู้แทนของพระเจ้า พระผู้ช่วยปลดปล่อยชาวพื้นเมืองออกจากความเชื่อในเรื่องพลังอำนาจลึกลับของภูติผีปีศาจ และหลุดพ้นออกจากความล้าหลัง ป่าเถื่อน และด้อยพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะดูเหมือนว่าชาวพื้นเมืองจะดำรงอยู่ในฐานะวัตถุทางการศึกษา และเหยื่อในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์อาณานิคมของข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปน อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชาวพื้นเมืองในประวัติศาสตร์นิพนธ์ของชาวสเปน ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวพื้นเมืองมีพื้นที่อยู่ในประวัติศาสตร์ซึ่งในช่วงเวลาก่อนหน้านั้นเรื่องราวของชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ยังไม่ได้มีการบันทึกอย่างเป็นทางการ แต่กลับปรากฏอยู่ในรูปแบบของหลักฐานวัฒนธรรมในเชิงวัตถุ (material culture) และคำบอกเล่าหรือมุขปาฐะ (oral tradition) นอกจากนั้นแล้ว สถานะของ

ชาวพื้นเมืองในฐานะเหยื่อในทางประวัติศาสตร์ยังได้กลายเป็นประเด็นที่ชาวพื้นเมืองหยิบยกขึ้นมาตอบโต้และวิพากษ์วิจารณ์ต่อระบอบอาณานิคมจนก่อให้เกิดกระแสประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของชาวพื้นเมืองขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาครั้งสำคัญในหมู่ชาวพื้นเมือง

การต่อสู้ การแสวงหาเสรีภาพ และการเปลี่ยนแปลงทาง ภูมิปัญญาในหมู่ชาวพื้นเมืองฟิลิปปิน

เมื่อพันธะสัญญาในหมู่ข้าราชการอาณานิคมและนักการศาสนาอันเป็นพระผู้แทนของพระผู้เป็นเจ้าจะนำพาชาวพื้นเมืองไปสู่ความก้าวหน้าทางอารยธรรม อารยธรรมที่จะก่อให้เกิดเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชาวพื้นเมืองและเจ้าอาณานิคมสเปนกลายเป็นตั้งจินตนาการไม่เคยเกิดขึ้นจริงในดินแดนอาณานิคมเสมอเหมือนกับการไฝฝันถึงความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติต่อหน้าพระพักตร์ของพระผู้เป็นเจ้าในชีวิตหลังความตาย ความสิ้นหวังต่อระบอบอาณานิคมสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการพัฒนาไปสู่การเป็นอาณานิคมของชาวสเปนได้นำความก้าวหน้าและผลประโยชน์สูงสุดต่อเจ้าอาณานิคมในขณะที่ชาวพื้นเมืองในดินแดนอาณานิคมกลับก้าวถอยหลังออกไปไกลยิ่งกว่าสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่เคยเป็นในช่วงก่อนการเข้ามาของระบอบอาณานิคม และดูเหมือนว่าจะทำให้วาทกรรมความเหนือกว่าทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่ให้ภาพความล้าหลัง ป่าเถื่อน และด้อยพัฒนาแก่ชาวพื้นเมืองในดินแดนอาณานิคมจะกลายเป็นสิ่งใช้ได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากการเข้ามาของระบอบอาณานิคมสเปน

กล่าวได้ว่า ภายใต้ขบวนการกลายเป็นอาณานิคมสเปนได้ก่อให้เกิดสภาวะของการกดขี่ขูดรีด อย่างกรณีของการกดขี่ขูดรีดที่เกิดขึ้นในระบบการจ่ายบรรณาการและการบังคับใช้แรงงานชาวพื้นเมืองของราชสำนักและศาสนาจักรสเปน ที่เกิดขึ้นมาควบคู่กับสภาวะของการอดทอนอดกลั่นของ

ชาวพื้นเมืองต่อการถูกกดปราบและกดขี่จากระบบรวมศูนย์กลางอำนาจของระบบราชการและศาสนจักรในดินแดนอาณานิคมโดยคาดหวังต่อการปลดปล่อยชีวิตเพื่อความอยู่รอดภายในระบบของการกดขี่ชู้ตริดนั้น ระบบการเรียกเก็บบรรณาการในระบบ “เอนโคมีเอนดา” (encomienda) ของระบอบอาณานิคมสเปนนั้น ชาวพื้นเมืองจะถูกบังคับให้จ่ายบรรณาการในรูปแบบของเงินหรือรูปแบบอื่น โดยวางอยู่บนพื้นฐานการจ่ายเต็มจำนวนหรืออาจจะจ่ายเป็นงวดๆ ให้กับรัฐบาลอาณานิคมสเปน ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บทับซ้อนกัน 3 ระดับ ตั้งแต่ระบบเรียกเก็บบรรณาการของราชสำนัก (the royal encomienda) ระบบเรียกเก็บบรรณาการของคณะสงฆ์ (the ecclesiastical encomienda) และระบบเรียกเก็บบรรณาการของเอกชน (the private encomienda) โดยเอนโคเมนเดโร (encomendero) ซึ่งเป็นเหล่าบรรดาข้าราชการที่ทำหน้าที่อยู่ในระบบเรียกเก็บบรรณาการจะทำหน้าที่ในการจัดระเบียบรวมทั้งทำหน้าที่คุ้มครองปกป้องชาวพื้นเมืองที่อยู่ภายในระบบเอนโคมีเอนดาของตนให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ (Agoncillo, 2010, p. 63) บรรณาการและภาษีที่ราชสำนักสเปนได้รับมาจากชาวพื้นเมืองนั้นจะถูกนำไปใช้จ่ายในภาคส่วนต่างๆ ภายในระบบการปกครองอาณานิคม และด้วยเงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าอาณานิคมและชาวพื้นเมืองดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าการจ่ายบรรณาการของชาวพื้นเมืองในระบบเอนโคมีเอนดาจึงถือเป็นระบบประกันต่อภาวะความเสี่ยงในการมีชีวิตรอดของชาวพื้นเมืองในระบอบอาณานิคม

ในขณะที่ระบบการเกณฑ์แรงงานภายในระบบอาณานิคม ชาวพื้นเมืองทำหน้าที่เป็นแรงงานรับใช้ต่ออาณาจักรและศาสนจักร เช่น การทำงานก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เมื่อบรรณาการและแรงงานของชาวพื้นเมืองเป็นต้นทุนสำคัญทางการผลิตในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมของระบอบอาณานิคมสเปนให้พัฒนาต่อไปได้ ดังนั้นจึงทำให้นโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงานถูกกำหนดขึ้นบังคับใช้ในระบอบอาณานิคมสเปน ชาวพื้นเมืองฟิลิปปินบางจำนวนถูกจัดอยู่ในกลุ่มแรงงานบังคับ (forced labor)

หรือ “โปโล เซอร์วีซีโอ” (polo y servicio)

อย่างไรก็ตาม ความมอดทนอดกลั้นดังกล่าวก็ถึงวันสิ้นสุดเมื่อความหวังต่อการปลดปล่อยถูกแทนที่ด้วยความทนทุกข์ทรมานจากระบบการกดขี่ชู้ตริด เพราะนอกจากการถูกบังคับให้จ่ายบรรณาการและการบังคับใช้แรงงานแล้ว ศาสนจักรยังเข้ามาจัดการในเรื่องที่ดินทำกินของชาวพื้นเมืองโดยยึดเอาที่ดินอันเคยถือครองโดยชาวพื้นเมืองทั้งหมดไปเป็นกรรมสิทธิ์ของศาสนจักร ดังกรณีของมิชชันนารีนักกายโดมินิกัน (Dominicans) เดินทางเข้าไปปฏิบัติการเผยแพร่ศาสนาในเขตคาลัมบา (Calamba) ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของมะนิลา (Manila) ก็ได้ทำการกว้านเอาที่ดินทำกินอันเคยเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวพื้นเมืองเข้ามาเป็นพื้นที่อันอยู่ภายใต้การถือครองของศาสนจักร โดยมีการปล่อยให้ชาวพื้นเมืองซึ่งเป็นเจ้าของเดิมเปลี่ยนสถานะกลายเป็นผู้เช่าเพื่อทำการผลิต ซึ่งต่อมาได้พัฒนากลายเป็นการกดขี่อันซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อประเด็นเรื่องที่ดินทำกินกลายเป็นบ่อเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวพื้นเมืองกับศาสนจักรชาวสเปน กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1888 ชาวพื้นเมืองซึ่งตั้งถิ่นฐานในเขตคาลัมบาปฏิเสธในการจ่ายค่าเช่าที่ดินทำกิน นักบวชนักกายโดมินิกันจึงได้ขอยื่นอุทธรณ์ต่อศาลจังหวัดซานตา ครูซ (provincial court) ถึงปัญหาการงดเว้นการจ่ายค่าเช่าที่ดินทำกินของชาวพื้นเมืองจนได้รับชัยชนะในคดีความดังกล่าว และออกคำสั่งให้มีการเคลื่อนย้ายและขับไล่โดยการเผาและทำลายบ้านเรือนรวมถึงทรัพย์สินของชาวพื้นเมืองผู้นอกกรีตออกไปจากที่ดินของศาสนจักร

ปัญหาการกดขี่ชู้ตริดได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนในการแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อระบบอาณานิคมสเปนในหลายรูปแบบ ทั้งการใช้รูปแบบของการเจรจาต่อรอง การจลาจล และมีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งพัฒนาไปสู่การหยิบอาวุธขึ้นต่อสู้ เช่น ใน ค.ศ. 1574 ได้เกิดกบฏในเขตลูซอนตอนกลางซึ่งนำโดยลากัน ดูลา (Lakan Dula) โดยมีจุดประสงค์เพื่อเรียกร้องให้ชาวสเปนยกเลิกการจ่ายบรรณาการและการบังคับใช้แรงงานชาวพื้นเมือง (Agoncillo, 2010, p. 73) และการก่อกบฏบาซี (Basi) ของชาวพื้นเมืองในพื้นที่อีโลคอส

(Ilocos) ในปี ค.ศ. 1807 ก็เป็นกรณีหนึ่งของการลุกฮือขึ้นของชาวพื้นเมืองเพื่อต่อต้านนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในระบอบอาณานิคมภายใต้การนำของข้าหลวงโฮเซ บาร์กาส (Jose Basco y Vargas) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการผูกขาดการค้าฝิ่นของรัฐบาลในปี ค.ศ. 1782 การผูกขาดการค้าฝิ่นของรัฐบาลนั้นได้นำมาสู่การพัฒนากระบวนการปลูกฝิ่นขึ้นมานานใหญ่ในฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่ได้จากการค้าฝิ่นก็ตกอยู่ในมือของรัฐบาลอาณานิคมแต่เพียงผู้เดียว ในขณะที่ชาวพื้นเมืองที่อยู่ภายในระบบการผลิตถูกผลักออกจากผลประโยชน์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการทำทลายอำนาจระบอบอาณานิคมสเปนในหมู่ชาวพื้นเมืองในระยะแรกนั้นต้องประสบกับความล้มเหลว แต่การแสดงออกผ่านการต่อสู้ของชาวพื้นเมืองสะท้อนให้เห็นถึงการก่อรูปจิตสำนึก หรือความตระหนักรู้ในความเป็นตัวตนโดยสมบูรณ์ของชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนึกในเรื่องของเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของชาวพื้นเมืองในการครอบครองวัตถุอันถูกปิดกั้นเอาไว้จากชนชั้นนำชาวสเปน

การก่อรูปจิตสำนึกความเป็นตัวตนของชาวพื้นเมืองได้รับการกระตุ้นให้มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเกิดเหตุการณ์การปฏิรูปเสรีนิยมในสเปนในปี ค.ศ. 1868 ซึ่งส่งผลให้เหล่าข้าราชการชาวสเปนหัวก้าวหน้าผู้สนับสนุนการปฏิรูปเสรีนิยมในสเปนได้วางแผนที่จะนำแนวคิดเสรีนิยมเข้ามาปฏิบัติในดินแดนอาณานิคม ภายใต้การนำของข้าหลวงคาลอส มาเรีย เต ลา ตอร์เร (Carlos Maria de la Torre) ในปี ค.ศ. 1869 นโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปได้ถูกนำมาปฏิบัติใช้ในดินแดนอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นการส่งยกเลิกระบบการตรวจสอบและปิดกั้นของสื่อ แก้ไขปัญหาเรื่องไร่นาและที่ดินในเขตคาวิต (Cavite) กล่าวได้ว่า การเข้ามาดำเนินการปฏิรูประบบต่างๆ ของข้าหลวงตอร์เรดังกล่าว ได้ปลุกกระแสความคิดแบบเสรีภาพและความเท่าเทียมกันให้กับชาวพื้นเมืองกลุ่มต่างๆ ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เพิ่มขึ้น

ท้ายที่สุดแล้ว ประเด็นความสัมพันธ์อันบาดหมางกันระหว่างชาวพื้นเมือง

และพระชาวสเปนได้ทำให้อุดมการณ์ของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ที่มีมานานกว่า 300 ปีได้ถึงจุดระเบิดขึ้น เมื่อชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ได้รวมตัวกันก่อการกบฏครั้งใหญ่ในเมืองคาวิตในปี ค.ศ. 1872 ซึ่งนับเป็นการเคลื่อนไหวต่อต้านอาณานิคมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ การกบฏในครั้งนี้ได้มีจุดกำเนิดมาจากการประกาศยกเลิกสิทธิของแรงงานภาคอุตสาหกรรมต่อการเรือในการถูกยกเว้นการถูกบังคับใช้แรงงานและการถูกบังคับให้จ่ายบรรณาการ กลุ่มกบฏในครั้งนี้ประกอบขึ้นมาจากชาวพื้นเมืองหลายกลุ่ม ทั้งพวกพื้นเมืองเดิม (indios) หรือพวกเลือดผสม (metizos) รวมทั้งพวกสเปนที่มาตั้งรกรากอยู่ในอาณานิคม (creole) ความรุนแรงในเหตุการณ์กบฏได้ทำให้รัฐบาลส่งกองกำลังเข้ามาปราบปรามและจับกุมผู้อยู่เบื้องหลังของเหตุการณ์ดังกล่าว และส่งผลให้พระบาทหลวงชาวพื้นเมืองสามท่าน คือ บาทหลวงโฆเซ บวร์กอส (Jose Burgos) มาริอาโน โกเมซ (Mariano Gomez) และฆาซินโต ซาโมรา (Jacinto Zamora) ถูกประหารและจบชีวิตด้วยการแขวนคอโดยไม่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทหลวงพื้นเมืองทั้งสามมีส่วนรู้เห็นและอยู่เบื้องหลังการก่อกบฏดังกล่าว (Agoncillo, 2010, p. 106) เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการปราบปรามกบฏคาวิตในครั้งนี้ได้ทำให้ความสัมพันธ์ที่บาดหมางกันระหว่างชาวพื้นเมืองและศาสนจักรสเปนเพิ่มความแหลมคมมากยิ่งขึ้น และได้กลายเป็นชนวนให้ชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เริ่มตั้งคำถามต่อการดำรงอยู่ของความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและชนชั้นในระบอบอาณานิคม นอกเหนือจากนั้นแล้วยังได้ก่อรูปจิตสำนึกร่วมทางการเมืองในหมู่ชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกถึงความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในฐานะของการเป็นชาว “ฟิลิปปิโน” ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในดินแดนอาณานิคมเท่านั้น หากแต่ยังเกิดขึ้นกับกลุ่มอีลัสตราโด (Ilustrado) หรือชนชั้นนำชาวพื้นเมืองซึ่งได้รับการศึกษาแบบตะวันตกอีกด้วย

เหตุการณ์ความรุนแรงในปี ค.ศ. 1872 ได้นำมาสู่ความไม่พอใจในหมู่ชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นปัญญาชนผู้ได้รับการศึกษาทั้งที่อยู่

ในสเปนและในดินแดนอาณานิคม พวกเขาได้เริ่มทำการวิพากษ์วิจารณ์ต่อระบบอาณานิคมสเปนโดยมองว่า การกดขี่ข่มเหงของข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปนนั้นเป็นการกระทำที่ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และขาดความปรารถนาต่อชาวพื้นเมืองฟิลิปปิน และแสดงให้เห็นว่าการกระทำอันไร้ซึ่งมนุษยธรรมของชาวสเปนได้ปลุกจิตสำนึกชาวพื้นเมืองให้ร่วมกันต่อสู้เพื่อสิทธิและความเท่าเทียมกันในฐานะของความเป็นมนุษย์ซึ่งพวกเขาควรที่จะได้รับ การวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวสะท้อนผ่านคำกล่าวในเชิงเสียดสี ศาสนจักรและระบอบอาณานิคมสเปนของโฮเซ ริซาลนักปฏิรูปนิยมชาวฟิลิปปินว่า

“นั่นคือความไร้มนุษยธรรม ท่านสภาพบุรุษทั้งหลายยังได้กล่าวเช่นกันว่าชาวสเปนก็ไม่ว่าจะพัฒนายกระดับมนุษยชาติได้อย่างไร...พวกเราต่อสู้เพื่อสิทธิของพวกเรา เพื่อสิทธิของความเป็นมนุษย์ และถ้าพระเจ้ามีอยู่จริง พระองค์ก็คงจะทรงช่วยเหลือพวกเรา” (National Historical Institute, 1992, p. 188)

ความดังกล่าวของริซาลได้สะท้อนให้เห็นว่า สิทธิและความเท่าเทียมกันของมนุษย์อันเป็นสิ่งที่ได้รับการเน้นย้ำในยุโรปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินแดนสเปนในยุคแห่งการปฏิรูปเสรีนิยม แต่มนุษย์ธรรมกลายเป็นสิ่งที่นามธรรม จับต้องไม่ได้และไม่เคยปรากฏขึ้นจริงภายในสังคมของระบอบอาณานิคมของราชสำนักสเปน ซึ่งริซาลได้นำมาเปรียบเปรยต่อสภาวะการเมือง (จริง) ของพระเจ้าเป็นเจ้า กล่าวคือ ถ้าพระเจ้ามีอยู่จริงคงจะช่วยให้ความคิดเรื่องมนุษยธรรมจำเริญขึ้นในจิตสำนึกของข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปนอันเป็นผู้แทนของพระองค์เช่นกัน และเนื่องจากข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปนไม่เคยกระทำต่อชาวพื้นเมืองอย่างมีมนุษยธรรม จึงส่งผลให้กลุ่มชนชั้นนำชาวพื้นเมืองฟิลิปปินซึ่งทำการศึกษาอยู่ในสเปน ซึ่งเรียนรู้เรื่องเสรีภาพในด้านต่างๆ จากยุโรป ได้ทำการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูป

เสรีนิยมเกิดขึ้นในดินแดนอาณานิคม ดังที่ โลเปซ เจียน่า (Lopez Jaena) นักปฏิรูปนิยมชาวพื้นเมืองซึ่งทำการศึกษาอยู่ในยุโรปได้กล่าวคำปราศรัยในงานเลี้ยงฉลองเพื่อเป็นเกียรติให้กับความสำเร็จของอันโตนิโอ ลูนา ในการวาดภาพ La Batalla de Lepanto ในปี ค.ศ. 1887

“ฟิลิปปินส์ที่ถูกกดขี่โดยนักบวชต้องการอาหารจานใหม่ (เสียงปรบมือ) ให้เสรีภาพแก่สื่อแทนที่การตรวจสอบปิดกั้น ให้สิทธิทางการเมืองแทนที่จะเป็นรัฐบาลเผด็จการ ให้เสรีภาพทางการค้า เสรีภาพในอุตสาหกรรม เสรีภาพในการรวมกลุ่มสมาคม เสรีภาพในการนับถือศาสนาแทนที่จะเป็นชุมชนทางศาสนาซึ่งลดทอนจิตวิญญาณ และด้วยเสรีภาพแห่งความเป็นสมัยใหม่เหล่านั้นฉันให้ความเชื่อมั่นต่อคุณได้ว่าฟิลิปปินส์จะเดินไปถึงจุดสูงสุดแห่งความก้าวหน้าในเร็ววัน และจะชือตรงกว่าดีกว่าเคย ฟิลิปปินส์จะเป็นความสนับสุนน กองหนุนต่อสเปนอันเก่าแก่และเป็นที่รัก” (National Historical Institute, 1994, p. 32)

โลเปซ เจียน่าได้กล่าวถึงความปรารถนาของชาวพื้นเมืองในการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปเสรีนิยมในดินแดนอาณานิคม ทั้งการเรียกร้องให้ชาวพื้นเมืองมีเสรีภาพในด้านสื่อ การเมือง เศรษฐกิจ และทางศาสนาซึ่งเคยถูกครอบงำและงดเว้นไว้สำหรับข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปน นอกจากนั้นแล้วยังหมายรวมถึงการปฏิรูปเสรีนิยมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การเรียกร้องให้มีการสถาปนาระบบการศึกษาสาธารณะ การแยกบทบาทของศาสนาในการทางการเมือง (secularization) (Reyes, 2002, p. 249) ซึ่งกำลังเป็นประเด็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงทางด้านการเมืองในสเปน ความปรารถนาของชาวพื้นเมืองต่อเสรีภาพในด้านต่างๆ ได้เป็นเครื่องยืนยันต่อความคิดเกี่ยวกับความก้าวหน้า เสรีภาพ และความตระหนักรู้ในความเป็นตัวตนของชนชั้นนำชาวพื้นเมืองฟิลิปปินซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากการปฏิวัติ

ทางภูมิปัญญา (enlightenment) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อิทธิพลทางความคิดในเรื่องเสรีนิยมอันมีพลั้งต้นแบบมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ที่ให้ความสำคัญและเชื่อมั่นต่อความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน การค้นหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ และความก้าวหน้าของมวลมนุษยชาติอันไม่มีวันสิ้นสุด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าความคิดเกี่ยวกับความก้าวหน้าที่กำลังแผ่ซ่านอยู่ในดินแดนยุโรปจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้ชนชั้นนำชาวพื้นเมืองพยายามอย่างยิ่งในการเรียกร้องให้สเปนปฏิรูปเสรีนิยมและพัฒนาหมู่เกาะฟิลิปปินส์ไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ในด้านต่างๆ แต่ชนชั้นนำชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์หัวก้าวหน้ากลับไม่ได้มีความปรารถนาต่อเอกราช และการปลดปล่อยหมู่เกาะฟิลิปปินส์ออกจากสถานะของการเป็นอาณานิคมแต่อย่างใด ซึ่งโฮเซ ริซาล ก็ได้เน้นย้ำถึงประเด็นดังกล่าวเอาไว้ว่า

“ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับคุณในเรื่องเอกราชของฟิลิปปินส์เพียงแต่เหตุการณ์นั้นคงจะไม่เกิดขึ้นแน่ การต่อสู้อย่างสันติอาจจะเป็นเพียงความฝันเพราะสเปนไม่เคยเรียนรู้บทเรียนจากอาณานิคมของตนในอเมริกาใต้ สเปนไม่สามารถเรียนอะไรจากอาณานิคมของตนในอเมริกาใต้ สเปนไม่เคยเรียนรู้อะไรที่อังกฤษและสหรัฐอเมริกาเคยรับรู้ แต่ภายใต้สถานการณ์ในปัจจุบัน พวกเราไม่ได้ต้องการแยกตัวออกจากสเปน ทั้งหมดที่พวกเราถามถึงคือการใส่ใจยิ่งขึ้นการศึกษาที่ดีขึ้น การจ้างงานของรัฐบาลที่ดีขึ้น ผู้แทนหนึ่งหรือสองคน และความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล สเปนคงจะได้รับแต่คำขอบคุณจากชาวฟิลิปปินส์ถ้าเพียงแค่นี้เหตุผล! (แต่ผู้ซึ่งเทพปิเตอร์ปรารถนาจะทำลายนั้นพระองค์จะทำให้คลั่งเสียก่อน)” (National Historical Institute, 1992, p. 44)

ความข้างต้นเป็นเนื้อความส่วนหนึ่งของหมายซึ่งริซาลเขียนถึง

เฟอร์ดินานด์ บลูเมนต์ริท (Ferdinand Blumentritt) นักมนุษยวิทยาชาวเยอรมัน ในวันที่ 26 มกราคม ปี ค.ศ. 1887 ในความข้างต้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เหล่าบรรดาชนชั้นนำชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ไม่ได้ต้องการปลดปล่อยตนเองออกจากสถานะของการเป็นอาณานิคมตั้งเช่นที่เคยเกิดขึ้นกับชาวพื้นเมืองในระบอบอาณานิคมสเปนในอเมริกา แต่ปรารถนาแค่เพียงให้ชาวสเปนปฏิรูปและให้โอกาสชาวพื้นเมืองทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และทางสังคมภายในระบอบอาณานิคม

กลุ่มชนชั้นนำชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ได้ทำการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องต่อเจ้าอาณานิคมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดตั้งหนังสือพิมพ์ชาวพื้นเมืองในนาม “ลา โซลิดาริแดด” (La Solidaridad) ในปี ค.ศ. 1889 ในเมืองบาเซโลนา (Barcelona) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหวเพื่อระดมความคิดและต่อรองต่อเจ้าอาณานิคมสเปน จนกระทั่งก่อรูปกลุ่มนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ (Propagandist) ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ไม่ว่าจะเป็น กราเซียโน โลเปซ เฮียนา (Graciano Lopez Jaena) มาเซลโล เดล ปีลาร์ (Marcelo H. del Pilar) มาเรียโน พอนเซ (Mariano Ponce), โฮเซ ริซาล (Jose Rizal) อันโตนิโอ ลูนา (Antonio Luna) โฮเซ ปางันนิบัน (Jose M. Panganiban) โดยกลุ่มปัญญาชนนักโฆษณาชวนเชื่อฟิลิปปินส์หัวก้าวหน้าดังกล่าวปฏิบัติการเคลื่อนไหวเพื่อโจมตีและวิพากษ์วิจารณ์ระบอบอาณานิคมด้วยการเขียนบทความเชิงวิชาการ รวมถึงงานด้านสุนทรียะไม่ว่าจะเป็นงานศิลปะ บทกวี นวนิยาย ออกเผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ระบอบอาณานิคม และแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ในทางการเมืองของชาวพื้นเมือง

นักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้า: การปรากฏขึ้นของประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของชาวพื้นเมืองในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

ในช่วงเวลาที่เป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางการเมือง ประวัติศาสตร์ก็ได้ถูกเลือกให้เป็นพื้นที่หนึ่งในการสร้างจิตสำนึกร่วมทางการเมือง รวมถึง

เป็นพื้นที่ในการคานอำนาจและต่อรองต่อเจ้าอาณานิคมของนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวฟิลิปปิน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประวัติศาสตร์หมู่เกาะฟิลิปปินส์ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมาเคยถูกรอรับว่าด้วยวาทกรรมความเหนือกว่าทางด้านเชื้อชาติและอารยธรรมของเจ้าอาณานิคมชาวสเปน ได้รับการรื้อและสร้างขึ้นใหม่โดยนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวฟิลิปปินในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยการกลับมากล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านอารยธรรมของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในยุคก่อนการเข้ามาของระบอบอาณานิคม (the pre-Hispanic Philippines) ซึ่งนับเป็นการกลับหัวกลับหางต่อกรอบคิดเกี่ยวกับความเหนือกว่าทางด้านเชื้อชาติและอารยธรรมอันถูกเน้นย้ำอยู่ภายในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของชาวสเปนอย่างสิ้นเชิง

หนังสือเรื่อง *El Folklore Filipino* หรือคติชนฟิลิปปินส์อันถูกเขียนขึ้นโดยอิสABELLO เดอ ลอส เรเยส (Isabelo de los Reyes, 1864-1938) นักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวฟิลิปปิน ก็เป็นหนึ่งในผลงานทางด้านชาติพันธุ์นิพนธ์ที่กลับไปกล่าวถึงคติความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ก่อนการเผชิญหน้ากับระบอบอาณานิคมสเปนโดยสามารถคว้ารางวัลเหรียญเงินในงานจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับหมู่เกาะฟิลิปปินส์ (the Philippine Exposition) ณ กรุงแมดดริดในปี ค.ศ. 1887 นอกจากนั้นแล้วเขายังได้ผลิตผลงานการศึกษาชิ้นสำคัญอื่นๆ อันประกอบไปด้วยบทความทางด้านชาติพันธุ์นิพนธ์ประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวฟิลิปปิน โดยเฉพะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญต่อการศึกษาชาวพื้นเมืองอีโลคาโน (Ilocano) อันเป็นชาวพื้นเมืองในจังหวัดบ้านเกิดของเขา อันสะท้อนออกมาผ่านผลงานชิ้นสำคัญเรื่อง *Historia de Ilocos* หรือประวัติศาสตร์ของอีโลคอส อย่างไรก็ตามการให้ความสำคัญต่อชาวอีโลคาโนในฐานะตัวแทนทางด้านอารยธรรมอันดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์นั้นทำให้งานของเขาได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างแรงกล้าจากโฮเซ ริซาลว่า

“ข้าพเจ้าเห็นว่ามีนักคติชนและนักมานุษยวิทยาปรากฏขึ้นหลายคนในอีโลคอส และหนึ่งในนั้นคือ Mr. Deloserre (นามปากกาของ อิสABELLO เดอ ลอส เรเยส) ซึ่งเป็นผู้ที่เราจะสนทนาด้วยมีบางอย่างในงานของเขาซึ่งดึงดูดความสนใจของข้าพเจ้าด้วยข้อเท็จจริงที่ว่านักคติชนวิทยาฟิลิปปินส่วนใหญ่คือชาวอีโลคาโนและพวกเขาใช้ฉายาว่าชาวอีโลคาโน นักมานุษยวิทยาจึงคงจะจำแนกประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชาวฟิลิปปินตามแบบชาวอีโลคาโน แต่นั่นคือความผิดพลาดของพวกเรา ข้าพเจ้ามีงานของอิสABELLO และจากยุโรปข้าพเจ้าจะชี้ชวนความสนใจของท่านให้พิจารณาถึงข้อสังเกตของเขา เราได้สร้างข้อผิดพลาดบางอย่างขึ้นเพราะเขาไม่สามารถพูดภาษาตากาล็อกได้ดีพอ” (National Historical Institute, 1992, p. 167)

ริซาลได้วิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องของการหยิบยกเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีโลคาโนในฐานะของการเป็นแก่นแท้ดั้งเดิมทางด้านวัฒนธรรมของชาวฟิลิปปิน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการยึดเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีโลคาโนเป็นเขตแดนทางด้านชาติพันธุ์ และถูกนำมาใช้นิยามความหมายหรือความเป็นตัวตนของชาวฟิลิปปิน คำวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวของริซาลได้สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งไม่ลงรอยกันทางด้านความคิดเกี่ยวกับความเป็น “ฟิลิปปิน” ในหมู่ปัญญาชนนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาที่เป็จุดเริ่มต้นของการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็น “ฟิลิปปิน” มานิยามความหมายของการเป็นเชื้อชาติของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ซึ่งเกิดขึ้นนับตั้งแต่รัฐบาลสเปนมีความพยายามในการร่างรัฐธรรมนูญที่เน้นย้ำและให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน (Cadiz Constitution) ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1810 และได้มอบสิทธิให้ชาว “ฟิลิปปิน” ในฐานะตัวแทนของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เข้าร่วมลงนามการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นหมุดหมายสำคัญในทาง

ประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นโลกภายนอกได้รับรู้ถึงการดำรงอยู่ของ “ฟิลิปปิน” ในฐานะเชื้อชาติหนึ่งในหมู่เกาะฟิลิปปินส์อย่างเป็นทางการ

จากเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของรัชกาลที่มีต่อชาติพันธุ์นิพนธ์ของเรเยสนั้น ในทางหนึ่งถึงแม้เราจะพบเห็นถึงความไม่ลงรอยกันในทางความคิดในการนิยามความเป็นตัวตนของชาวพื้นเมือง แต่ในอีกทางหนึ่งนั้นก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์เริ่มมีจิตสำนึกในการนิยามความเป็นตัวตนของตัวเอง ชาติพันธุ์นิพนธ์หรือแม้กระทั่งคติชนวิทยาของชาวพื้นเมืองฟิลิปปินซึ่งได้รับการศึกษาและเรียบเรียงขึ้นมาโดยเรเยสเป็นการขับเน้นให้เห็นถึงคุณค่าในตัวเองของชาวพื้นเมืองฟิลิปปินที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทางด้านอารยธรรมก่อนการเผชิญหน้ากับขบวนการกลายเป็นอาณานิคมสเปน

อย่างไรก็ตาม นอกจากจะมีการปรากฏขึ้นของการศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วิทยาของหมู่เกาะฟิลิปปินส์โดยชาวพื้นเมืองแล้ว ในปี ค.ศ.1889 มีความพยายามในการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งหมู่เกาะฟิลิปปินส์ (International Association of Philippines) ภายใต้การนำของโฮเซ รีซาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการศึกษากลุ่มเกาะฟิลิปปินส์ด้วยทัศนะทางประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (The historic and scientific point of view) อันเป็นแนวทางการศึกษาทางวิชาการในยุคที่ซึ่งให้ความสำคัญต่อกระบวนการแสวงหาความรู้และความจริงในแบบวิทยาศาสตร์ โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในครั้งนี้ให้ความสำคัญกับโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ที่เน้นย้ำถึงความเจริญรุ่งเรืองของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วงก่อนการเข้ามาของระบอบอาณานิคมสเปน การสูญเสียอำนาจในการปกครองตนเองของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ภายหลังจากการเข้ามาของระบอบอาณานิคมสเปน การเป็นส่วนหนึ่งของสเปนและการกบฏคาวิต (Cavite Mutiny) และการกล่าวถึงระบบของภาษา วรรณกรรม และความเชื่อของชนกลุ่มต่างๆ ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ (National Historical Institute, 1992, pp. 231- 232)

อย่างไรก็ตามโครงการสร้างโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว

กลับไม่ได้ถูกสร้างขึ้น จนกระทั่งโฮเซ รีซาลได้เรียบเรียงเหตุการณ์ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์โดยอันโตนิโอ มอร์ก้า หรือ Suesos de las islas Filipinas por el Doctor Antonio de morga ซึ่งเป็นการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของมอร์ก้าขึ้นใหม่พร้อมทั้งเรียบเรียงคำอธิบายประกอบ (annotations) โดยเน้นย้ำโครงเรื่องการพัฒนาทางด้านอารยธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมของชาวพื้นเมือง และกล่าวโทษต่อระบอบอาณานิคมสเปนว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นโครงเรื่องเล่าที่มีความแตกต่างออกไปจากการนำเสนอประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ยุคโบราณของนักประวัติศาสตร์อาณานิคม ดังเช่นการกล่าวถึงการพัฒนาวัฒนธรรมการต่อเรือในหมู่ชาวพื้นเมืองฟิลิปปินในยุคก่อนการเข้ามาของระบอบอาณานิคมสเปน

“ชาวฟิลิปปินมีชื่อเสียงและชำนาญในการเดินเรือ แต่แทนที่จะพัฒนาหลักกลายเป็นล้าหลัง แม้ว่าเรือยังคงถูกสร้างขึ้นในหมู่เกาะแห่งนี้ หากเราสามารถกล่าวได้ว่าเรือทั้งหมดสร้างด้วยรูปแบบเดียวกับเรือของชาวยุโรป เรือที่สามารถใช้ในการขนส่งฝ้ายขนบร้อยและนายทหารนับสามสิบได้สูญสิ้นไป เมืองซึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ด้วยวิธีล้าหลังบรรพกาลเคยสร้างเรือราว 2000 ต้นในวันนี้ได้อาศัยท่าเรือต่างชาติเช่น ฮองกงสำหรับเรือเดินทางที่ไม่มีประโยชน์นัก” (National Historical Commission of the Philippines, 2011, xxvi)

การเน้นย้ำโครงเรื่องดังกล่าวได้ส่งผลให้ Suesos de las islas Filipinas por el Doctor Antonio de morga ได้รับการยกย่องให้เป็นประวัติศาสตร์ชาตินิยมฉบับดั้งเดิมของหมู่เกาะฟิลิปปินส์อันถูกสร้างขึ้นโดยชาวพื้นเมืองและแน่นอนว่าความเป็นชาตินิยมอันปรากฏในงานของเขาก็ได้เปิดเส้นทางให้นำมาสู่การวิพากษ์วิจารณ์ถึงอคติในการเขียนงานประวัติศาสตร์เฟอร์ดินาน

บลูเมนทริทได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเอาไว้ว่า

“ความชื่นชอบของข้าพเจ้าต่อบันทึกของคุณไม่ได้เกิดขวางข้าพเจ้าไปจากการสารภาพมากกว่าหนึ่งครั้งว่า ข้าพเจ้าเฝ้าสังเกตว่าคุณเองมีส่วนร่วมในข้อผิดพลาดของนักประวัติศาสตร์สมัยใหม่ผู้ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ในอดีตอันเกิดขึ้นภายใต้ขอบเขตอันกว้างใหญ่ไพศาลของความคิดที่เคลื่อนไหวอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประเด็นต่อมาที่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยคือการแสดงออกแบบต่อต้านศาสนจักรโรมันคาทอลิก ข้าพเจ้าเชื่อว่าคุณไม่มีทางค้นพบรากฐานของบรรดาเหตุการณ์อันน่าเศร้าสลดสำหรับสเปน และชนชาติต่าง ๆ ของยุโรปในศตวรรษ หากแต่มีอยู่ในพฤติกรรมอันแข็งกระด้างและทารุณกรรมของหมู่นักบวช” (Ocampo, 2011, p. 104)

บลูเมนทริทได้กล่าวถึงการบิดเบือนหรือปิดกั้นเรื่องราวในอดีตเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์บางอย่าง รวมถึงการการแสดงออกในทางอารมณ์ความรู้สึกในการต่อต้านคริสตจักรโรมันคาทอลิกอย่างโจ่งแจ้ง (anticlericalism) นั้นเป็นสิ่งผิดวิสัยของนักประวัติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันนั้น ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของรัฐบาลยังได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากอีซาเบลโล เด ลอส เรเยส ว่าเป็นการนิพนธ์ประวัติศาสตร์ที่แอบอิงอยู่กับความรักในมาตุภูมิที่มากจนเกินงาม (National Historical Institute, 2011, xxxiii)

อย่างไรก็ตาม อัมเบธ โอแคมโป (Ambeth R. Ocampo) นักประวัติศาสตร์หนังสือพิมพ์ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในปัจจุบันได้กล่าวถึง สาเหตุอันอยู่เบื้องหลังที่ทำให้รัฐบาลลุกขึ้นมาตอบโต้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของชาวสเปนอย่างรุนแรงนั้น เป็นผลมาจากประสบการณ์การถูกกดขี่ซึ่งรัฐบาลได้รับมาจากระบอบอาณานิคมสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์จากปัญหาเรื่องที่ดินทำกินของครอบครัวในดินแดนซาบาร์ซึ่งถูกยึดครองและถ่ายโอน

กรรมสิทธิ์ให้เป็นของกลุ่มพระและนักบวชนิกายโดมินิกัน ดังนั้นจึงเป็นที่แน่นอนว่าสำหรับรัฐบาลแล้ว พระและนักบวชชาวสเปนเข้ามาช่วงชิงกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินทำกินของชาวพื้นเมืองในดินแดนอาณานิคม และเจริญมั่งคั่งขึ้นมาจากกิจการทางด้านศาสนา มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความยากไร้ในหมู่ชาวพื้นเมือง (Ocampo, 2011, p. 91) ประสบการณ์การถูกกดขี่จากระบอบอาณานิคมสเปนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการก่อรูปทัศนคติแบบชาตินิยมและต่อต้านพระและนักบวช ซึ่งทัศนคติดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของรัฐบาลถูกลดคุณค่าในเชิงวิชาการและมีสถานะไม่ต่างไปจากการโฆษณาชวนเชื่อในทางการเมืองเพื่อต่อต้านระบอบอาณานิคมสเปนแต่อย่างใด

การวิพากษ์วิจารณ์ระบอบอาณานิคมสเปนโดยนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่นักประวัติศาสตร์อาณานิคมสเปน จนกระทั่งก่อให้เกิดนักประวัติศาสตร์ชาวสเปนที่ลุกขึ้นมาเขียนงานประวัติศาสตร์ต่อต้านการปฏิรูปเสรีนิยมและลัทธิต่อต้านนักบวชเกิดขึ้นตามมา เว็นเซสเลา เรตানা (Wenceslao Emilio Retana) นักประวัติศาสตร์ชาวสเปนซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงที่กระแสความคิดเรื่องเสรีนิยมกำลังตื่นตัวขึ้นในดินแดนสเปนและพื้นที่อื่นๆ ในยุโรป แต่เขากลับวางตัวเองอยู่ในฐานะของนักอนุรักษนิยมต่อต้านการปฏิรูปเสรีนิยมและลัทธิต่อต้านพระและนักบวชซึ่งกำลังทำการเคลื่อนไหวอยู่อย่างเปิดเผยทั้งในสเปนและหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 1868 โดยได้พยายามแก้ต่างให้กับระบอบอาณานิคมสเปนรวมถึงนักการศาสนาชาวสเปนจากคำกล่าวหาของบรรดานักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าไว้ในงานชิ้นสำคัญของเขาเรื่อง *Los Frailes Filipino por Espanol que ha residido en aquel pais* ซึ่งตีพิมพ์ออกมาในปี ค.ศ. 1898 ด้วยถ้อยคำในเชิงเสียดสีว่า

“ในทางศาสนาและศีลธรรมมากกว่าในเชิงสงคราม การธำรงรักษาของระบอบอาณานิคมสเปนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วง

3 ศตวรรษสำหรับสเปนนั้นมาจากเกียรติภูมิทางศีลธรรมของพวก
นักบวช” (Garcia, 2005, p. 174)

จากคำกล่าวข้างต้นไม่ได้เป็นเพียงการแก้ต่างหากให้กับระบอบ
อาณานิคมสเปนเท่านั้น แต่เป็นเหมือนการให้ทัศนะเกี่ยวกับการพิชิต
หมู่เกาะฟิลิปปินส์ของสเปนว่าถูกดำเนินการด้วยวิธีทางศีลธรรมมากกว่า
เป็นไปในเชิงอาชญากรรมและความรุนแรงตามคำกล่าวหาในผลงาน
ทางประวัติศาสตร์ของเหล่าบรรดานักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวพื้น
เมืองฟิลิปปิน นอกจากนั้นแล้ว เรตนาพยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มพระ
และนักบวชในดินแดนอาณานิคมในฐานะของการเป็นศูนย์กลางดึงชาวพื้นเมือง
เข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจการปกครองของสเปน ดังนั้น พระและนักบวชชาวสเปน
จึงเป็นเสมือนพระผู้พิทักษ์หมู่เกาะฟิลิปปินส์ไว้ให้กับสเปน

วิธีคิดในเรื่องเสรีภาพของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์อันสะท้อน
ออกมาผ่านการต่อสู้ของชาวพื้นเมืองในการปลดปล่อยตนเองออกจาก
การถูกกดขี่ข่มเหงเป็นดังพลังอันยิ่งใหญ่ในการขับเคลื่อนหมู่เกาะฟิลิปปินส์
ไปสู่เป้าหมายของเสรีภาพและความก้าวหน้า การเขียนประวัติศาสตร์ของ
ชาวพื้นเมืองที่เน้นย้ำถึงความก้าวหน้าของอารยธรรมในหมู่ชาวพื้นเมือง
จึงเป็นการขับเน้นบทบาทของชาวพื้นเมืองในฐานะของผู้กระทำการและ
มีความสามารถในการกำหนดทิศทางทางประวัติศาสตร์ให้หลุดพ้นออกไป
จากประวัติศาสตร์ที่มีศูนย์กลางโลกคริสตจักรโรมันคาทอลิกของข้าราชการ
และนักการศาสนาชาวสเปน อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มี
การปฏิรูปเสรีนิยมในหมู่ปัญญาชนนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวฟิลิปปิน
ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสเปนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในเวลาต่อมาได้
พัฒนาเป็นรากฐานหนึ่งที่น่าไปสู่สงครามการต่อสู้ปลดปล่อย หรือ สงคราม
การปฏิวัติของมวลมหาประชาชนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 1898 เพื่อ
เรียกร้องให้สเปนมอบเอกราชและอำนาจในการปกครองตนเองให้กับ
ชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์อีกด้วย

อาณานิคมที่รักและประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของชาว อเมริกัน

ภายหลังจากการที่ชาวอเมริกันเข้ามาเถลิงอำนาจของตนในฐานะ
อาณานิคมใหม่ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ประธานาธิบดีวิลเลียม แมคเคลลี
แห่งสหรัฐอเมริกา (President William McKinley) ได้ประกาศนโยบาย
“Benevolent Assimilation” หรือ “การยึดครองโดยปราณี” ในวันที่ 21 ธันวาคม
ปี ค.ศ. 1898 เพื่อนำมาใช้เป็นนโยบายในการบริหารการปกครองเหนือ
หมู่เกาะฟิลิปปินส์โดยมีหลักใหญ่ใจความสำคัญว่า ชาวอเมริกันไม่ได้เข้ามา
ในฐานะผู้รุกรานหากแต่เข้ามาในฐานะเพื่อนผู้ปกป้องคุ้มครองชาวพื้นเมือง
ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์

“มันเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชากองกำลังยึดครองใน
การประกาศอย่างเป็นทางการต่อสาธารณชนว่า พวกเราไม่เข้ามา
ในฐานะของผู้รุกราน หรือ ‘ผู้พิชิต’ แต่ในฐานะเพื่อนผู้เข้ามาปกป้อง
ชาวพื้นเมืองภารกิจของสหรัฐอเมริกาคือการผนวกกลืนโดย
ปราณี” (Garcia, 2006, p. 43)

รัฐบาลอเมริกันได้มีการจัดตั้งรัฐบาลบริหารการปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์
อันประกอบไปด้วยรัฐบาลบริหารการปกครองอเมริกันภายใต้การนำของ
จาคอป ชูแมน (The Schurman Commission) ในเดือนมกราคม ปี ค.ศ. 1899
และการจัดตั้งรัฐบาลบริหารการปกครองภายใต้การนำของวิลเลียม ทัฟ
(The Taft Commission) ในเดือนมิถุนายนปี ค.ศ. 1900 ภายหลังจากการสถาปนา
รัฐบาลบริหารอเมริกันโดยสมบูรณ์แล้ว รัฐบาลอเมริกันก็ได้เข้ามาพัฒนา
อาณานิคมของตนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม
และวัฒนธรรม โดยเริ่มดำเนินการผ่านกระบวนการฝึกหัดชาวฟิลิปปินเพื่อ
ปกครองตนเอง (Filipinization) ซึ่งเป็นการออกนโยบายในการฝึกหัดชาวฟิลิปปิน
โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำผู้ได้รับการศึกษา (educated elite) เข้าทำงานในระบบ

ราชการของรัฐบาลเสรีนิยมประชาธิปไตยโดยมีชาวอเมริกันเป็นผู้นำ

ควบคู่ไปกับการสถาปนารัฐบาลบริหารการปกครอง สหรัฐอเมริกา ยังเข้ามาดำเนินการในการสำรวจตรวจสอบและผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับ หมู่เกาะฟิลิปปินส์ เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกชาตินิยมให้กับชาวพื้นเมือง และเป็น เครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายการยึดครองโดยปราณี ให้กับระบอบอาณานิคมของตน องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ทางประวัติศาสตร์ ที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐบาลบริหารอาณานิคมนั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของวาทกรรม “การยึดครองโดยปราณี” ด้วยการนำเสนอภาพการเข้ามาช่วยเหลือชาวฟิลิปปิน ในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของชาวอเมริกัน อันสะท้อนผ่านงานของเจมส์ เลอรอย (James LeRoy) นักวิชาการชาวอเมริกัน เรื่อง *Philippines Life in Town and Country* ซึ่งกล่าวถึงการขาดความพร้อม ในการปกครองตนเองของชาวพื้นเมืองจึงส่งผลให้สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้อง ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ ดังที่เลอรอยได้กล่าวเอาไว้ว่า

“พวกเราไม่ต้องการให้อภัยต่อนโยบาย “อันล้ำหลัง” และ “พระวาพะวัง” ซึ่งท้ายที่สุดกลับส่งผลให้ชาวฟิลิปปินหันมาต่อต้าน การปกครองของสเปน พวกเราให้ความเป็นธรรมต่อสเปน อย่างจริงจัง ถ้าไม่ใช่ในฐานะผู้ปกครอง ก็ในฐานะครูและมีชั้นนารี ในการจัดวางให้ชาวฟิลิปปินดำรงอยู่ตามความเหมาะสม ใน คริสต์ศตวรรษที่ 19 สเปนก็ยังไม่เคยได้เข้ามาสู่ทั้งในทางการเมือง และทางปัญญอย่างเต็มรูปแบบแม้กระทั่งในภาคพื้นทวีปยุโรป เองก็ตาม” (Garcia, 2006, p. 141)

อย่างไรก็ตาม ความข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างองค์ความรู้ ทางประวัติศาสตร์ภายใต้วาทกรรม “การยึดครองโดยปราณี” ของรัฐบาล อเมริกัน ดำเนินไปพร้อมกับการพยายามนำเสนอภาพลักษณ์ที่ฉ้อฉลกดขี่ ขูดรีดและกล่าวโทษต่อระบอบอาณานิคมสเปนในฐานะที่น่าพาความล้ำหลัง

มาสู่ชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ ระบอบอาณานิคมสเปนภายใต้วาทกรรม “ยุคมืดแห่งสเปน” (the dark age of the Spanish regime) อันถือเป็นการผลิตองค์ความรู้คู่ตรงข้ามอีกชุดหนึ่ง เกี่ยวกับความมืดมนของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ภายใต้ระเบียบของศาสนาจักร และระบอบการปกครองอาณานิคมสเปนเพื่อสร้างความอภัยศอดสูให้กับ ระบอบอาณานิคมสเปน ในขณะที่พยายามสร้างภาพอันดีงามให้กับระบอบ การปกครองอาณานิคมของตนภายใต้คราบเงาของผู้เข้ามาช่วยเหลือและ ปลดปล่อยชาวพื้นเมือง วาทกรรมดังกล่าวสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนผ่าน รายงานปกครองของรัฐบาลบริหารการปกครองอาณานิคมอเมริกันภายใต้ การนำของจาคอป ซูแมนที่กล่าวถึงระบอบอาณานิคมสเปนประสบกับ ความล้มเหลวแม้จะสร้างจุดจบของระบอบการปกครองที่ดี

“มันประสบกับความล้มเหลวแม้แต่จะสร้างจุดจบให้แก่การเป็น รัฐบาลที่ดี การรักษาสันติภาพและระเบียบ และแม้แต่งานยุติธรรม จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่ามันได้รับการพิสูจน์เป็นกลไกของการกดขี่ และการขูดรีดชาวฟิลิปปิน” (Garcia, 2006, p. 75)

โครงเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ภายใต้วาทกรรม “ยุคมืดแห่งสเปน” ได้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนผ่านผลงานเรื่อง *The Philippines Islands* ชุดหนังสือรวบรวมการแปลเอกสารหลักฐานของระบอบอาณานิคมสเปน ครอบคลุมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1493-1898 ซึ่งดำเนินการโดยเจมส์ โรเบิร์ตสัน (James Alexander Robertson) และเอมมา แบลร์ (Emma Blair) ในปี ค.ศ. 1903-1908 โดยชุดหนังสือดังกล่าวถือเป็นมรดกที่รัฐบาลบริหาร การปกครองอเมริกันมอบไว้ให้กับวงการศึกษาประวัติศาสตร์อาณานิคม สเปนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ชิ้นสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งในปัจจุบัน (Robertson and Blair, 1903-1909) เนื่องจากภายในงานชิ้นดังกล่าวได้บรรจุเอกสารและหลักฐาน ของระบอบอาณานิคมสเปนตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดจบ ดังนั้น จึงทำให้งาน

ขึ้นนี้เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจธรรมชาติของระบอบอาณานิคมสเปนตามการนิยามความหมายซึ่งรัฐบาลอเมริกันต้องการจะให้

นอกจากวาทกรรมยุคมืดแห่งสเปนจะถูกนำมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมระบอบอาณานิคมอเมริกันแล้ว รัฐบาลอเมริกายังมีนโยบายในการปิดกั้นควบคุม และทำลายหนังสือและเอกสารที่รัฐบาลอเมริกันเล็งเห็นแล้วว่าจะเป็นตัวบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือของระบอบการปกครองของตน ดังนั้นหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วงสมัยการปกครองของรัฐบาลอเมริกันนั้นจึงได้มีการกวาดล้างหนังสือและเอกสารของชาวสเปนที่ผลิตขึ้นมาท้าทายต่อนโยบายของรัฐบาลอเมริกันเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นเป็นการจัดเก็บผลงานของเว็นเซสเลว เรตানা (Wenceslao Emilio Retana) นักประวัติศาสตร์สายอนุรักษ์นิยมชาวสเปนที่ให้ความสำคัญต่อการเขียนประวัติศาสตร์ที่นำเสนอให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มพระและนักบวชในระบอบอาณานิคมสเปน ในขณะที่รัฐบาลอเมริกันมีความพยายามอย่างยิ่งในการลบภาพลักษณ์ดังกล่าวออกไปให้หมดสิ้น

องค์ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของชาวอเมริกันได้รับการขยายตัวผ่านระบบการศึกษาสาธารณะ (the public school system)¹ อันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของชาวอเมริกันได้ก่อตัวขึ้นและพัฒนาจนเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งทางวิชาการ (academic discipline) ในการก่อตั้งภาควิชาประวัติศาสตร์ (Department of History) ภายในมหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ (University of the Philippines) อันเป็นหนึ่งในสถาบันการศึกษา

¹ในปี ค.ศ. 1901 รัฐบาลบริหารอาณานิคม (the second U.S. Commission in the Philippines) ภายใต้การนำของวิลเลียม ทัฟท์ (William Howard Taft) ได้ออกประมวลกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 74 (Act No 74) มีคำสั่งให้มีการสถาปนากระทรวงการศึกษาสาธารณะ (Department of Public Instruction) เพื่อรองรับการศึกษาขึ้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับวิทยาลัยให้กับชาวฟิลิปปินส์ นอกจากนั้น ยังมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อประกอบสร้างชาวฟิลิปปินส์รุ่นใหม่ (the new generation of Filipinos) เพื่อทำหน้าที่ให้กับระบอบอาณานิคมอเมริกัน นอกจากนั้นแล้วในปี ค.ศ. 1904 รัฐบาลอเมริกันยังส่งนักศึกษาชาวฟิลิปปินส์ราว 100 คนในนามกลุ่ม “pensionados” ไปศึกษายังสหรัฐอเมริกาเพื่อกลับมาทำหน้าที่ครูสอนหนังสือภายในระบบการศึกษาสาธารณะที่รัฐบาลบริหารอาณานิคมอเมริกันวางรากฐานไว้ให้ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์อีกด้วย (Reyes, 2002, p. 290)

แห่งชาติที่ถูกวางรากฐานขึ้นโดยรัฐบาลบริหารอาณานิคมอเมริกัน¹ และแน่นอนว่าส่งผลให้องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชาวอเมริกันได้รับการเผยแพร่มากยิ่งขึ้นในระบบการศึกษา โดยภาษาอังกฤษแบบอเมริกันมีบทบาทสำคัญในฐานะสื่อกลางของอำนาจรัฐในการส่งต่อความรู้ที่นึกคิดในทางประวัติศาสตร์ให้กับชาวฟิลิปปินส์

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว นโยบายของรัฐบาลบริหารการปกครองอาณานิคมของอเมริกันในการผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับหมู่เกาะฟิลิปปินส์ซึ่งได้รับการผลิตซ้ำภายใต้วาทกรรมการยึดครองโดยปราณี รวมถึงวาทกรรมยุคมืดแห่งระบอบอาณานิคมสเปนเป็นกรณีตัวอย่างของการใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ในทางการเมืองในระบอบอาณานิคมอย่างเห็นได้ชัดที่สุดอีกกรณีหนึ่งเช่นกัน อีกทั้งงานประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของชาวอเมริกันก็ยังคงวิงวอนอยู่ภายใต้วิสัยคิดการเขียนประวัติศาสตร์ที่มีตะวันตก หรือชาวอเมริกันเป็นศูนย์กลางของการศึกษา จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ชาตินิยมฟิลิปปินส์กับการแสวงหาตัวตนในแบบตะวันออกภายใต้การนำของญี่ปุ่น

การเข้ามาของรัฐบาลเผด็จการทหารของจักรวรรดิญี่ปุ่นในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1942 -1945 ได้มาพร้อมกับแผนการสร้างความแข็งแกร่งให้กับวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา (the Greater East Asia Co-Prosperty Sphere) โดยญี่ปุ่นเองมีต้องการในการดึงเอาหมู่เกาะฟิลิปปินส์เข้ามาเป็น

¹มหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ถูกสถาปนาขึ้นผ่านประมวลกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 1870 (Act No. 1870) ซึ่งประกาศใช้โดยรัฐบาลบริหารอาณานิคมภายใต้การนำของวิลเลียม ทัฟท์ ในปี ค.ศ. 1908 และในปี ค.ศ. 1910 ภาควิชาประวัติศาสตร์ได้รับการก่อตั้งขึ้นภายใต้การควบคุมดูแลและการสอนของนักประวัติศาสตร์อเมริกัน เช่น อเล็กซานเดอร์ ซอล (Alexander Wrottesly Salt), เพอร์รี เฮย์ส (Perry Coleman Hays), ชาลลอตต์ นีล (Charlotte Elizabeth Neale), เจมส์ โรเบิร์ตสัน (James Alexander Robertson) เป็นต้น และดำเนินการต่อมาโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์กลุ่ม “pensionados” เช่น เลอันโดร เฟอเนานเตซ (Leandro Fernandez) และ คอนราโด เบนีเตซ (Conrado Benitez) เป็นต้น (Reyes, 2002, p. 288)

ส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์ทางการเมืองของญี่ปุ่นดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองในสมัยอาณานิคมที่ชาวฟิลิปปินส์กำลังแสวงหาเส้นทางทางการเมืองร่วมกัน ในขณะที่ญี่ปุ่นเองนั้นก็จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของชาวฟิลิปปินส์ในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับแผนการดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ญี่ปุ่นจึงได้ประกาศก่อตั้งถึงเจตนารมณ์ของการสถาปนาวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพาในฐานะที่เป็นแผนการของ “เอเชียเพื่อชาวเอเชีย” (Asia for the Asiatics) (คำสั่งคณะบริหารฉบับที่ 41 {Executive Order No. 41} ซึ่งประกาศใช้โดยรัฐบาลเผด็จการทหารญี่ปุ่นในวันที่ 18 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 1942) พร้อมทั้งประกาศสนับสนุนต่อการสถาปนาฟิลิปปินส์ใหม่อันเป็นส่วนหนึ่งในมวลสมาชิกของวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพาภายใต้การชี้นำของญี่ปุ่น (จากคำกล่าวปาฐกถาโดยจอร์จ ฟากาส {Jorge B. Vargas} ประธานคณะกรรมการบริหารเพื่อต้อนรับพลโทฮาเกอิรา มูโต {Major General Akira Muto} ในการมาเยือนหมู่เกาะฟิลิปปินส์อย่างเป็นทางการในวันที่ 9 เมษายน ปี ค.ศ. 1942) และผลักดันนโยบายทางด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายในการสร้างจิตสำนึกชาตินิยมในหมู่ชาวฟิลิปปินส์ ด้วยการสนับสนุนให้ชาวฟิลิปปินส์ละทิ้งอิทธิพลตะวันตก และเน้นย้ำการนำเอาวัฒนธรรมตะวันออกที่วางรากฐานของจิตสำนึกความเป็นตัวตนของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ดังคำกล่าวของพลโทฮาฮาชิ (Major General Yoshihide Hayashi) ข้าหลวงใหญ่ของรัฐบาลเผด็จการทหารญี่ปุ่นที่ว่า

“คุณควรจะให้ตัวอย่างที่ดีต่อสาธารณชนโดยการขจัดความคิดอันผิดพลาดในการพึ่งแต่อเมริกาและอังกฤษ และการบูชาลัทธิเสรีนิยมทางวัตถุของพวกเขาในอดีตจนต้องมาทนยอมรับชีวิตยากลำบากอันเป็นผลจากสงคราม คุณควรลุกขึ้นอย่างหาญกล้าเพื่อสถาปนาฟิลิปปินส์ใหม่อันรุ่งเรืองบนพื้นฐานทางจิตสำนึกของตัวเองในฐานะของชาวตะวันออก” (คำกล่าวปาฐกถาของพลโทโยชิฮิเดะ ฮาฮาชิ (Major General Yoshihide Hayashi) คณะบริหาร

กองทัพญี่ปุ่นในมะนิลาเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 1942)

จากความข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่า นโยบายในการสร้างจิตสำนึกเรื่องชาตินิยมฟิลิปปินส์ซึ่งญี่ปุ่นได้นำมาใช้ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์นั้นได้ให้ความสำคัญอยู่กับการลบล้างอิทธิพลทางด้านความคิดของชาวตะวันตก และให้การสนับสนุนต่อการสถาปนาหมู่เกาะฟิลิปปินส์อันเจริญรุ่งเรืองบนรากฐานของจิตสำนึกความเป็นตัวตนของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ กล่าวได้ว่า นโยบายในการสร้างจิตสำนึกเรื่องชาตินิยมฟิลิปปินส์ของญี่ปุ่นนั้นอาจได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ทางด้านวัฒนธรรมใหม่ของญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นได้ก่อรูปความคิดเกี่ยวกับความเป็นตะวันออก (Toyo) ของญี่ปุ่นขึ้นมาเพื่อท้าทายต่อโครงสร้างความรู้เกี่ยวกับความเป็นตะวันออกของชาวตะวันตกภายใต้อิทธิพลทางความคิดเรื่องบูรพาคติศึกษา (Orientalism) อันเป็นการศึกษาตะวันออกและการผลิตสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับตะวันออกตามวิธีการศึกษาของตะวันตก กระแสความคิดเรื่องความเป็นตะวันออกของญี่ปุ่นได้นำชีวิตชาวคีนมาสู่การศึกษาตะวันออกอย่างเป็นล่ำเป็นสันในประเทศญี่ปุ่นภายใต้ชื่อวาทะโทโยชิ (Toyoshi) ซึ่งนับว่าเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตะวันออกภายใต้วิธีวิทยาแบบญี่ปุ่น โดยให้ความสำคัญต่อการกลับไปหาอดีตแห่งความเป็นเอเชีย และการศึกษาและค้นหาความจริงทางประวัติศาสตร์ตามวิธีการวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ตามแบบอย่างประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การสถาปนาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ที่จัดวางญี่ปุ่นในฐานะอำนาจใหม่แห่งเอเชีย (The new Asiatic power) และมีพัฒนาการความก้าวหน้าที่มีความทัดเทียมกับโลกตะวันตก ดังคำกล่าวของจอร์จ ฟากาส (Jorge B. Vargas) ที่ว่า

“จิตวิญญาณเหล่านั้นแสดงออกโดยพลโทฮาฮาชิ ข้าหลวงใหญ่ของฝ่ายกิจการบริหารกองทัพญี่ปุ่นที่กล่าวในวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ. 1942 เมื่อเขากล่าว ‘ญี่ปุ่นรักษาแผ่นดินของตนให้พ้นจาก

การรุกรานของชาวต่างชาตินับตั้งแต่ฉากแรกเริ่มในประวัติศาสตร์ของตน แม้กระทั่งเมื่ออำนาจของตะวันตกได้เข้ามาทำลายความสงบของตะวันออกเมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว ญีปุ่นยังคงปกป้องความเจริญรุ่งเรืองในประวัติศาสตร์ของตน ในฐานะกรณียกเว้นของบรรดาชาวตะวันออก ผ่านความพยายามร่วมมือและจิตวิญญาณอันแข็งแกร่งของตนภายใต้ผู้นำที่เฉลียวฉลาดของจักรพรรดิเมจิ อันยิ่งใหญ่ ในวันที่ญีปุ่นก็ได้กลายเป็นมหาอำนาจของโลก จึงได้หยิบอาวุธขึ้นมาในฐานะผู้นำของชนชาติตะวันออกเพื่อปลดแอกพวกเขาออกจากกรงคดขี่ของชาวตะวันตก” (คำกล่าวของ จอร์จ ฟากาส เนื่องในวาระโอกาสครบรอบ 5 ปี เหตุการณ์ในจีน (the China Incident) เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 1942)

นโยบายทางวัฒนธรรมซึ่งรัฐบาลเผด็จการทหารของญีปุ่นนำมาปรับใช้ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ซึ่งสะท้อนออกมาอย่างเห็นได้ชัดผ่านการสร้างจิตสำนึกของความเป็นชาตินิยมในหมู่ชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายในการยกย่องให้อันเดร โบนิฟาซิโอ (Andre Bonifacio) ผู้นำการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1896 ขึ้นเป็นวีรบุรุษแห่งชาติ นโยบายดังกล่าวถือเป็นการพยายามในการนำเสนอภาพลักษณ์ของโบนิฟาซิโอในฐานะตัวแทนของความเป็นตะวันออกผู้ต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากอำนาจของเจ้าอาณานิคมตะวันตก กล่าวได้ว่า นโยบายทางด้านวัฒนธรรมของญีปุ่นได้สร้างจินตนาการความเป็นชาติร่วมกันให้กับชาวฟิลิปปินส์โดยสร้างความหมายให้กับโบนิฟาซิโอเป็นภาพตัวแทนในเชิงอุดมการณ์ของความเป็นชาติฟิลิปปินส์ที่มีอธิปไตย เสรีภาพ และอารยะทัดเทียมกับชาติอื่นๆ ในโลก

ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในยุคหลังอาณานิคม

ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามของโลกอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งญีปุ่นและสหรัฐอเมริกาในการวางนโยบายการแสวงความทรงจำร่วมให้กับชาวฟิลิปปิน

ผ่านรูปแบบต่างๆ มาก่อนแล้ว เช่น การสร้างวีรบุรุษแห่งชาติและการสร้างประวัติศาสตร์ชาติ เป็นต้น แต่ภายหลังจากได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1946 การเขียนประวัติศาสตร์ชาติกลายเป็นวิกฤติปัญหาในระดับชาติที่บรรดานักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องเร่งหาทางออก ภายในสภาพการณ์ดังกล่าวประวัติศาสตร์ชาติจำนวนหนึ่งก็ได้เริ่มทยอยผลิตออกสู่สายตาสาธารณชน ฟิลิปปินส์เพื่อตอบสนองต่อรัฐชาติสมัยใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง Reading in Philippine History ในปี ค.ศ. 1947 โดยนิโคลาส ซาฟรา (Nicolas Zafra) และเรื่อง Philippine Political and Cultural History ในปี ค.ศ. 1949 โดยเกรกอรีโอ ไชเด (Gregorio Zaide)

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ชาติเหล่านั้นก็ได้รับกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากนักประวัติศาสตร์ชาตินิยมฟิลิปปินส์ว่าได้รับอิทธิพลทางความคิดของจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ของเจ้าอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์นิพนธ์สเปนและอเมริกัน เนื่องจากการเขียนประวัติศาสตร์ที่ขบขันต่อบทบาททางด้านการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มน้อยในทางสังคม ในขณะที่หลบเลี่ยงที่จะกล่าวถึงพลังทางการเมืองของกลุ่มมวลมหาประชาชนชั้นล่างที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประวัติศาสตร์หมู่เกาะฟิลิปปินส์ให้มีความก้าวหน้าต่อไปได้ ดังนั้นเรนัลโด อีเลโต้ (Rinaldo Ileto) ได้ให้คำอธิบายถึงปรากฏการณ์การเขียนประวัติศาสตร์ชาติของบรรดานักประวัติศาสตร์ชาตินิยมฟิลิปปินส์ว่า นักประวัติศาสตร์ชาตินิยมที่ลุกขึ้นมาเขียนประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ภายหลังได้รับเอกราชนั้นมักเกิดขึ้นมาจากชนชั้นนำทางสังคมซึ่งได้รับวิธีคิดแบบชนชั้นนิยมของชาวตะวันตก ดังนั้นจึงไม่น่าตื่นใจใดๆ ว่าประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของนักประวัติศาสตร์ชนชั้นนำชาตินิยมภายหลังได้รับเอกราชจึงขบขันบทบาทของกลุ่มชนชั้นนำทางสังคมการเมืองยัตระหง่านอยู่บนหน้าประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์กระแสหลัก

นอกจากนั้นแล้ว อาจกล่าวได้ว่านักประวัติศาสตร์ชาตินิยมเหล่านั้นยังคงใช้เอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์อันถูกผลิตขึ้นโดยเจ้าอาณานิคมมาสนับสนุนในประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ ซึ่งเอกสารและหลักฐาน

ทางประวัติศาสตร์ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์เหล่านี้ถูกเรียบเรียงขึ้นด้วยกรอบความคิดของเจ้าอาณานิคม ที่มีกล่าวถึง บทบาทของเจ้าอาณานิคมในการเข้ามาพัฒนาหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในด้านต่าง ๆ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่า ประวัติศาสตร์ชาตินิยมที่เกิดขึ้นในช่วงหลังได้รับเอกราชก็ยังคงรับใช้ต่อวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ของเจ้าอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วาทกรรมทางประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของชาวอเมริกันที่ขบขันเรื่องเล่าเกี่ยวกับความมีดมของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ภายใต้ระบอบอาณานิคมสเปน การลุกขึ้นต่อสู้และการปฏิวัติของเหล่าวีรบุรุษ การเข้ามาปลดปล่อยของชาวอเมริกัน และท้ายที่สุดคือการกล่าวถึงเอกราชและชาติฟิลิปปินส์

อิทธิพลของวาทกรรมทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์โดยเจ้าอาณานิคมที่มีต่อวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ชาติในช่วงหลังได้รับเอกราชของนักประวัติศาสตร์ชนชั้นนำชาตินิยมที่ยังคงวิงวนอยู่ภายใต้วิธีคิดของเจ้าอาณานิคมและขบขันบทบาทของกลุ่มชนชั้นนำบางกลุ่มเป็นหลัก ได้ก่อให้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ของนักประวัติศาสตร์อีกกลุ่มหนึ่งว่าไม่สามารถนำมาบูรณาการต่อรัฐชาติฟิลิปปินส์สมัยใหม่ ซึ่งประชาชนเป็นชาวฟิลิปปินส์ ดังนั้น ประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์จึงควรจะต้องแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชาวฟิลิปปินส์อันเป็นมวลชนหลักในการก้าวเข้ามาเป็นผู้นำการขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์สมัยใหม่ด้วยตัวของพวกเขาเอง ภายใต้วิกฤติการเขียนประวัติศาสตร์ชาติภายหลังได้รับเอกราชดังกล่าวจึงก่อให้เกิดวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์แบบใหม่ซึ่งเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์เพื่อชาวฟิลิปปินส์

เตโอโดโร อากอนซิลโล (Teodoro A. Agoncillo) เจ้าของผลงานเรื่อง History of the Filipino People (Agoncillo, 1990) ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ชาตินิยมคนสำคัญที่ลุกขึ้นมาต่อสู้ต่อวิธีการเขียนประวัติศาสตร์แบบเจ้าอาณานิคม ได้เล็งเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคประการสำคัญที่เกิดขึ้นในวงการประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ภายหลังได้รับเอกราชคือ นักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์จะสามารถเขียนประวัติศาสตร์ในทัศนะของชาวฟิลิปปินส์ขึ้นมาได้

อย่างไรเมื่อเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ในช่วงอาณานิคมสเปนนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเอกสารและหลักฐานที่ถูกสร้างขึ้นโดยเจ้าอาณานิคมสเปนแทบทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงส่งผลให้อากอนซิลโลปฏิเสธต่อการเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ก่อนหน้าปี ค.ศ. 1872 อันเป็นปีที่เกิดการสังหารนักบวชชาวฟิลิปปิน 3 ท่านจนเป็นเหตุให้เกิดกระแสชาตินิยมต่อต้านอาณานิคมในหมู่ชาวพื้นเมือง (เรียกกันว่าเหตุการณ์ "The Execution of GomBurZa") ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวพื้นเมืองเริ่มมีบทบาทในฐานะผู้กระทำการทางประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง

ดังนั้น เพื่อปลดปล่อยหรือแยกประวัติศาสตร์ของชาวพื้นเมืองออกจากประวัติศาสตร์ของเจ้าอาณานิคม อากอนซิลโลจึงเลือกทำการศึกษาเกี่ยวกับอันเดร โบนิฟาซีโอในฐานะของผู้นำการปฏิวัติของมวลมหาประชาชน (a man of the masses) ในปี ค.ศ. 1896 เนื่องจากอากอนซิลโลได้ใช้เอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้สื่อสารกันภายในสมาคมคาติปูนานมาเป็นหลักเพื่อนำมาใช้ในการสนับสนุนงานประวัติศาสตร์ของเขา การศึกษาในประเด็นการปฏิวัติของมวลมหาประชาชนของอากอนซิลโลถือเป็นจุดเริ่มต้นของตีความทางประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์จากเบื้องล่าง (history from below) หรือการให้ชนชั้นล่างดำรงอยู่ในฐานะของผู้กระทำการและยึดกุมการเปลี่ยนแปลงในทางประวัติศาสตร์ อันสะท้อนออกมาจากงานประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญของเขาเรื่อง The Revolt of the Masses: The Story of Bonifacio and the Katipunan ซึ่งเป็นการเขียนประวัติศาสตร์เพื่อตอบโต้ระบบอาณานิคมผ่านเรื่องราวการปฏิวัติของมวลมหาประชาชนต่ออำนาจที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าอาณานิคมและชนชั้นนำชาวพื้นเมืองผู้สนับสนุนอำนาจดังกล่าว กล่าวได้ว่า งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของอากอนซิลโลได้มีส่วนสำคัญต่อการปลุกจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์และการปฏิวัติของมวลชนขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เนื่องจากเรื่องราวของโบนิฟาโอและการปฏิวัติคาติปูนานได้กลายเป็นแม่แบบสำคัญในการต่อรองและการหยิบอาวุธขึ้นต่อสู้ของมวลชนต่ออำนาจรัฐ พร้อมกันนั้นงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องราวการปฏิวัติของอากอนซิลโลได้กลายเป็นแม่แบบสำคัญให้

กับงานประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในรุ่นต่อๆ มาอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การเขียนประวัติศาสตร์ของอาгонซิลโลนั้นกลับได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากศาสตราจารย์เรนาโด อีเลโต (Rinaldo Ileto) ไว้ในผลงานเรื่อง “Reflections on Agoncillo's The Revolt of the Masses and the Politics of History” (Ileto, 2011) ภายในงานชิ้นนี้ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับพลังทางการเมืองของระบอบอาณานิคมอันอยู่เบื้องหลังการก่อรูปทัศนะทางประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบชาตินิยมของอาгонซิลโลซึ่งสะท้อนออกมาอย่างโจ่งแจ้งในผลงานเรื่อง The Revolt of the Masses: The Story of Bonifacio and the Katipunan (Agoncillo, 1956) อีเลโตกล่าวว่า ประสบการณ์ภายใต้ระบอบอาณานิคมของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1941-1945 เป็นเงื่อนไขสำคัญในการหล่อหลอมทัศนะแบบชาตินิยม ตลอดไปจนถึงการเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ที่อิงอยู่กับเรื่องราวของวีรบุรุษและเหตุการณ์การปฏิวัติของอาгонซิลโล กล่าวคือ ระบอบอาณานิคมของญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อการสร้างชาตินิยมฟิลิปปิโน (Filipino nationalism) อันแสดงออกผ่านนโยบายทางด้านวัฒนธรรมที่ญี่ปุ่นนำมาใช้ในการปกครองระบอบอาณานิคมฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายในการต่อต้านอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกและการกลับไปค้นหารากฐานแห่งอารยธรรมตะวันออกที่มีความเท่าเทียมกับตะวันตก นโยบายทางด้านวัฒนธรรมของญี่ปุ่นได้ทำให้โบนิฟาซิโอ (Bonifacio) ผู้ก่อตั้งสมาคมคาตีปูนา (Katipunan) ได้รับการเชิดชูขึ้นในฐานะที่เป็นวีรบุรุษแห่งชาติผู้สนับสนุนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตะวันออกจากตะวันตก

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว การเชิดชูสถานะของโบนิฟาซิโอในฐานะผู้นำการปฏิวัติเพื่อปลดปล่อยตะวันออกจากตะวันตกของญี่ปุ่นได้มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้อาгонซิลโลเริ่มต้นพยายามค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับโบนิฟาซิโอและสมาคมคาตีปูนาเพื่อสร้างประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติแห่งเสรีภาพและอิสรภาพรูปแบบใหม่ที่กำลังดำเนินมาถึงจุดสูงสุดในปี ค.ศ. 1943 ภายใต้การสนับสนุนของญี่ปุ่น ดังนั้น เนื่องจากนโยบายทางด้านวัฒนธรรมของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นได้มีอิทธิพลต่อการสร้างสำนึกชาตินิยมในหมู่ชาวฟิลิปปิโน

รวมถึงการก่อรูปจิตสำนึกแบบชาตินิยมของอาгонซิลโลจึงส่งผลให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของอาгонซิลโลถูกโจมตีด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า เป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์ในทัศนะแบบอาณานิคมอย่างหนึ่งเช่นกัน (a colonial viewpoint) (Ileto, 2011, p. 497)

นอกจากนั้นแล้ว แม้ว่าอาгонซิลโลจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะปัญญาชนชาตินิยมต่อต้านอาณานิคมในระดับแถวหน้า แต่ความย้อนแย้งทางความคิดแบบชาตินิยมของอาгонซิลโลเองได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในสายตาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ภายหลังได้รับเอกราช เนื่องจากในช่วงปี ค.ศ. 1949 อาгонซิลโลได้เข้าไปมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์ฟิลิปปินส์ (Communist Party of the Philippines) และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่งานเขียนชิ้นสำคัญของเขาเรื่อง The Revolt of the Masses ปรากฏขึ้นจากการชนะการประกวดการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1947 ซึ่งจัดขึ้นโดยรัฐบาลประธานาธิบดีมานูเอล โรซาส (Manuel Roxas) ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้งานเขียนเกี่ยวกับการปฏิวัติของอาгонซิลโลได้รับกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักหน่วงจากการหยิบยกเอาแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องชนชั้นมาเป็นกรอบในการอธิบายการก่อตัวขึ้นของการปฏิวัติโดยมวลมหาประชาชนในปี ค.ศ. 1896 นอกจากนั้นแล้ว งานของเขายังถูกวิจารณ์ว่ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเกิดขึ้นของกบฏฮุกบาลาฮับ (Hukbalahab)¹ จนท้ายที่สุดแล้ว เนื่องจากรัฐบาลฟิลิปปินส์มีความหวงแหนงานของอาгонซิลโลจะกลายเป็นกระแสปลุกระดมมวลชนให้เข้าร่วมกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังทำการเคลื่อนไหวอยู่ในขณะนั้นได้ยังผลให้ใน

¹ฮุกบาลาฮับ (Hukbalahap) เป็นองค์กรของบรรดาชาวนาในเขตลูซอนตอนกลางโดยมีผู้นำเป็นกลุ่มของปัญญาชน เช่น เปโดร อาบัต ซานโต (Pedro Abad Santo) และสามพี่น้องตระกูลลาวา (Lava) อันประกอบไปด้วย วิเซนเต (Vicente), โฮเซ (Jose) และเยซูส (Jesus) กลุ่มฮุกบาลาฮับถูกก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1942 โดยมีจุดประสงค์ของการก่อตั้งในระยะแรกเพื่อการต่อต้านการเข้ามาของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากการกลับเข้ามาของสหรัฐอเมริกาณจุดประสงค์ของกลุ่มดังกล่าวก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการต่อต้านกลุ่มเจ้าที่ดินในเขตลูซอนกลาง (Agoncillo, 2010, p. 246)

ปี ค.ศ. 1949 หนังสือเรื่อง *The Revolt of the Masses* ของเขาจึงถูกพิจารณาให้เป็นหนังสือต้องห้ามและถูกสั่งห้ามไม่ให้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่โดยคณะกรรมการการรัฐสภาเพื่อพิจารณาเรื่องการกระทำอันไม่เป็นฟิลิปปินส์ (Congressional Committee on Un-Filipino Activities - CUFA) ซึ่งเป็นองค์กรที่ได้รับมอบหมายจากรัฐสภาให้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนปัญหาเกี่ยวกับความไม่สงบและการขยายตัวของกลุ่มคอมมิวนิสต์ (Ileto, 2011, pp. 511-512)

อย่างไรก็ตาม การเขียนงานประวัติศาสตร์ที่อิงอยู่กับเรื่องราวของวีรบุรุษและเหตุการณ์การปฏิวัติของอากรอนซิลโล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวของ โบนิฟาซีโอและขบวนการคาตีปูนาณ ถือได้ว่าเป็นงานที่หลุดพ้นออกจากปัญหาเรื่องข้อจำกัดทางด้านเอกสารและหลักฐานของการศึกษาประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในช่วงอาณานิคมซึ่งล้วนแล้วแต่ถูกสร้างขึ้นโดยเจ้าอาณานิคมไปโดยสิ้นเชิง เนื่องจากอากรอนซิลโลได้นำเอกสารและข้อมูลหลักฐานต่างๆ ที่ใช้สื่อสารกันภายในสมาคมคาตีปูนาณมาสนับสนุนงานประวัติศาสตร์ของเขา การใช้เอกสารและหลักฐานของชาวพื้นเมืองได้ทำให้งานประวัติศาสตร์ของเขาเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์จากจุดยืนของชาวฟิลิปปิโน (a Filipino viewpoint) และตอบโต้ประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบอาณานิคมที่มีอิทธิพลอยู่ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ในช่วงเวลาที่ผ่านมา นอกจากนั้นแล้วการเขียนประวัติที่เน้นย้ำถึงการต่อสู้ของชนชั้นล่างของอากรอนซิลโลนั้นได้ส่งผลให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์เพื่อชาวฟิลิปปิโนของอากรอนซิลโลได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนอันสำคัญของการนำเอาวิธีการตีความทางประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์ (Marxist Historical Analysis) เข้ามาใช้ในการประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์เพื่อชาวฟิลิปปิโนแบบมาร์กซิสต์ซึ่งมีเป้าหมายในการเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ที่หลุดออกจากกรอบคิดของชาวตะวันตกนั้นกลับกลายเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในนักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์สายมาร์กซิสต์ด้วยกันเอง เมื่อมีนักประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์จำนวนหนึ่งมองว่า การเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในสมัย

อาณานิคมไม่ควรละเลยต่อเอกสารและหลักฐานซึ่งเหล่านักประวัติศาสตร์เจ้าอาณานิคมทั้งหลายได้ทั้งเป็นมรดกไว้ให้กับหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ข้อโต้แย้งดังกล่าวถือเป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์สมควรที่จะนำกลับมาขบคิด เนื่องจากความสำคัญของเอกสารทางประวัติศาสตร์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ประพันธ์ทางประวัติศาสตร์นำเสนอประวัติศาสตร์ด้วยทัศนะแบบใดเท่านั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับมุมมองหรือการตีความของผู้สนใจศึกษาเรื่องราวอันสะท้อนออกมาผ่านหลักฐาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์เปิดโอกาสให้นักประวัติศาสตร์เข้ามาตีความและนำเสนอข้อเสนอมุมมองใหม่ๆ เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และสังคมได้มากยิ่งขึ้น และหากกล่าวถึงนักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์คนสำคัญในวงการประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ในยุคหลังอาณานิคมที่เน้นย้ำถึงการมีอยู่ของมรดกอาณานิคมในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์และเป็นสิ่งที่ดูเหมือนว่านักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ เรนาโต คอนสตันตีโน (Renato Constantino) ซึ่งให้ความสำคัญต่อการกลับไปเขียนประวัติศาสตร์การต่อสู้ของมวลชนชาวพื้นเมือง ในบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคมในช่วงเวลาต่างๆ ในฐานะของประวัติศาสตร์ที่แท้จริงของกลุ่มมวลมหาประชาชน (Reyes, 2009, p. 341)

ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของมวลมหาประชาชนของเขานั้นสะท้อนผ่านผลงานประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ฉบับมาตรฐานที่ใช้กันอยู่ในระบบการศึกษาฟิลิปปินส์ คือ *The Philippines: A Past Revisited* และ *The Philippines: The Continuing Past* ซึ่งได้นำเสนอประสบการณ์การต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตนเองของชาวฟิลิปปิโนผ่านช่วงเวลาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอคำกล่าวอ้างของมิชชันนารีชาวสเปนในการเข้ามาปลดปล่อยชาวพื้นเมืองออกจากความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณและพลังอำนาจลึกลับของภูติผีปิศาจ ด้วยการเปลี่ยนแปลงให้ชาวพื้นเมืองหันมายอมรับความเชื่อในโลกคริสตจักรโรมันคาทอลิก การกล่าวอ้างต่อการเข้าพิชิตหมู่เกาะฟิลิปปินส์ของชาวอเมริกันเพื่อปลดปล่อยชาวฟิลิปปิโนออกจากสภาวะของการกดขี่ข่มเหงของระบอบอาณานิคมสเปน การกล่าวอ้างของการเข้าครอบครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ของชาวญี่ปุ่นเพื่อ

เป้าหมายในการปลดปล่อยชาวฟิลิปปินส์ออกจากอิทธิพลของลัทธิอาณานิคมตะวันตก และท้ายที่สุดประเด็นสำคัญที่คอนสตันติโนได้กล่าวไว้ในผลงานชิ้นนี้คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นภายในระบอบอาณานิคม โดยเฉพาะปัญหาการต่อสู้ของชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์เพื่อครอบครองวัตถุ อันถูกปิดกั้นเอาไว้จากชนชั้นนำชาวสเปน อเมริกัน และญี่ปุ่น อีกทั้งยังรวมถึงชนชั้นนำชาวพื้นเมือง ผู้ซึ่งประนีประนอมและเข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องของผลประโยชน์ภายในระบอบอาณานิคม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานประวัติศาสตร์ของคอนสตันติโนจะมีโครงเรื่องในการเขียนประวัติศาสตร์ที่ไม่แตกต่างไปจากประวัติศาสตร์ชาตินิยมจำนวนมากที่ถูกผลิตขึ้นเท่าใดนัก กล่าวคือ มีการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงก่อนการเข้ามาของระบอบอาณานิคม ยุคอาณานิคมสเปน ยุคปฏิรูป ยุคปฏิวัติ ยุคอาณานิคมอเมริกัน ยุคการเข้ามาของญี่ปุ่น และพัฒนาเข้าสู่ยุคแห่งอิสรภาพที่แท้จริงของชาวฟิลิปปินส์ แต่งานของเขากลับถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีคิดที่มีความแตกต่างจากการเขียนประวัติศาสตร์ชาตินิยมชิ้นอื่นๆ เนื่องจากในขณะที่บรรดานักประวัติศาสตร์ชาตินิยมพยายามหันเหออกไปจากการเขียนประวัติศาสตร์ที่ยึดยุโรปเป็นศูนย์กลางที่มักจะจัดวางชาวพื้นเมืองไว้ ณ ชายขอบของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ โดยที่ชาวพื้นเมืองไม่ได้มีสถานะเป็นผู้กำหนดชะตากรรมทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ในทางกลับกันนั้นคอนสตันติโนมีแนวโน้มในการมองประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในฐานะผลผลิตหรือผลพวงมาจากอิทธิพลภายนอกภูมิภาคเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในฐานะที่เป็นผลผลิตของโลกอาณานิคม นอกจากจะให้ความสำคัญของการหันกลับไปศึกษาและเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในช่วงอาณานิคมซึ่งคอนสตันติโนมองว่า การศึกษาประวัติศาสตร์อาณานิคมสเปนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ไม่สามารถจะละทิ้งต่อเอกสารและหลักฐานจำนวนมากซึ่งระบอบอาณานิคมสเปนได้มอบทิ้งเอาไว้ให้กับหมู่เกาะฟิลิปปินส์

นอกจากความขัดแย้งในเรื่องเอกสารและหลักฐานของการศึกษา

ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในสมัยอาณานิคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในวงการประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของนักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์ได้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อเรื่อง *Pasyon and Revolution: Popular Movements in the Philippines, 1840-1910* ของเรนัลโด อีเลโต ตีพิมพ์ออกมาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1979 โดยได้รับการขัดเกลาขึ้นใหม่จากวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) เรื่อง "Pasion and the Interpretation of Change in the Tagalog Society" ซึ่งเขียนออกมาในปี ค.ศ. 1972 เนื่องจากภายในงานชิ้นนี้ อีเลโตนำเสนอวิธีการตีความทางประวัติศาสตร์ใหม่โดยมองผ่านจารีตการเล่าเรื่องความทรงจำในอดีตแบบมุขปาฐะ (oral tradition) ในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการตีความเพื่อทำให้เข้าถึงจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของมวลชนฟิลิปปินส์ (Reyes, 2002, p. 248) อีเลโตมองว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรอันถูกผลิตและถูกเขียนโดยมนุษย์ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความเชื่อ เศรษฐกิจ และการเมืองของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นนำในทางสังคมการเมือง ในขณะที่กลุ่มมวลชนชนชั้นล่างทางสังคมไม่มีโอกาสในการพูด เปล่งเสียง และสร้างตัวตนในทางประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่นักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์จำนวนหนึ่งดังที่กล่าวไปข้างต้นได้พยายามต่อการหาทางออกให้ประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ด้วยการนิพนธ์ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างอันเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนบทบาทของมวลชนชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ให้เป็นผู้กระทำการทางประวัติศาสตร์ หรือเป็นผู้กำหนดทิศทางประวัติศาสตร์ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ แต่การหาทางออกให้กับการเขียนประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ก็ยังคงไม่ตอบสนองต่อความเป็นชาติฟิลิปปินส์ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่มวลชนชาวฟิลิปปินส์เท่าใดนัก เนื่องจากการเขียนประวัติศาสตร์จากชนชั้นล่างของนักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์นั้นถูกมองว่าเป็นประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ที่ยังคงไม่หลุดพ้นออกจากอิทธิพลของวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ของชาวต่างชาติเนื่องจากเรื่องราวของชาวฟิลิปปินส์ถูกถ่ายทอดผ่านภาษาของชาวต่างชาติซึ่งไม่

สามารถบรรลุถึงจิตวิญญาณอันแท้จริงของชาวฟิลิปปินได้ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ของข้าราชการและนักการศาสนาชาวสเปน ชาวอเมริกัน นักโฆษณาชวนเชื่อชาวฟิลิปปินหัวก้าวหน้า จักรวรรดินิยมญี่ปุ่น และประวัติศาสตร์นิพนธ์ของชาวฟิลิปปินส์หลังได้รับเอกราชล้วนถูกถ่ายทอดด้วยสำเนียงภาษาของคนนอก ภาษาสเปนและภาษาอังกฤษที่ถูกนำมาใช้ในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์กลับไม่ได้สะท้อนความเป็นตัวตนของชาวฟิลิปปินในฐานะของผู้กระทำการทางประวัติศาสตร์ แต่กลับสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะความไร้ตัวตน ความเหลื่อมล้ำ บีบรัด และการกดทับในทางจิตวิญญาณ ภูมิปัญญา อารมณ์ความรู้สึก การเมือง และสังคมของมวลชนชาวฟิลิปปินส์ ทั้งๆ ที่ภาษาฟิลิปปินส์เป็นภาษาที่ถูกใช้กันเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ผ่านช่วงเวลาต่างๆ

ด้วยเหตุนี้ภาษาจึงมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์ เนื่องจากภาษามีรหัสลับบางอย่างที่สะท้อนวิถีชีวิตในทางภูมิปัญญา อารมณ์ความรู้สึก การเมือง และสังคมของผู้ใช้ภาษา ซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนและเลื่อนไหลไปตามบริบทและเวลาของผู้ใช้ภาษา เนื่องจากภาษาแอบแฝงและซ่อนเร้นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน มโนสำนึกทางวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา ดังนั้นในกรณีของคำของภาษาฟิลิปปินส์จึงล้วนปิดบังซ่อนเร้นสิ่งที่อยู่ภายในอันเต็มไปด้วยอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน และมโนสำนึกของชาวฟิลิปปินส์ (Reyes, 2002, p. 398)

ในทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ได้ทำให้ภาษาเป็นประโยชน์ในฐานะของข้อมูลและแหล่งข้อมูลเชิงวัฒนธรรมเฉพาะที่รอให้นักประวัติศาสตร์มาเปิดเผย ประเด็นสำคัญคือ ประวัติศาสตร์ที่ถูกถ่ายทอดถ้อยคำหรือสำเนียงของประชาชนหรือกล่าวง่าย ๆ คือ ภาษาของประชาชนไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่บอกเล่าเรื่องราวของประชาชนในฐานะที่เป็นประเด็นของการศึกษาเท่านั้นแต่ยังเป็นสัญญาณในทางวัฒนธรรมของประชาชนผู้ใช้ภาษานั้นอีกด้วย กล่าวให้ถึงที่สุดแล้วอิทธิพลทางภาษาของชาวยุโรปภายในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ได้

กลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งในวงการประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ที่นักประวัติศาสตร์ชาวฟิลิปปินส์จะต้องทำการแสวงหาต่อไปว่าประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ที่ให้ความสำคัญต่อความเป็นชาติฟิลิปปินส์ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ “ชาวฟิลิปปินส์” จะมีทิศทางต่อไปอย่างไร

“บันดาหยง ปานานาว”: การเขียนท้องถิ่นในประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ในยุคหลังของยุคหลังอาณานิคม

อิทธิพลทางภาษาของชาวยุโรปภายในประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์จึงได้กลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งในวงการประวัติศาสตร์นิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรั้วภาคประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ เยซุส ซาลาซาร์ (Zeus Salazar) นักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวว่า

“สิ่งนี้จะเหมาะสมลงตัวที่สุด เหนือสิ่งอื่นใดแล้ว องค์ประธานของการศึกษาถึงเรื่องเล่าของพวกเขาก็ต้องเป็นตัวพวกเขาเองเท่านั้น หรืออย่างมากที่สุด บรรพบุรุษของพวกเขา และไม่มีอย่างอื่นอีก เรื่องเล่าควรจะสร้างขึ้นเพื่อชาวฟิลิปปินส์เท่านั้น หากกล่าวในคำของเขาเองแล้วก็ต้องบอกว่า เหลี่ยมมุมในการมองก็ควรพิเศษจำเพาะสำหรับชาวฟิลิปปินส์ เกี่ยวกับชาวฟิลิปปินส์ และเป็นของชาวฟิลิปปินส์เอง” (Reyes, 2002, p. 377)

จากความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่ามีความพยายามของนักประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในการเสนอให้มีการใช้ภาษาฟิลิปปินส์เป็นเครื่องมือในเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ โดยให้ภาษาฟิลิปปินส์ดำรงอยู่ในฐานะของเครื่องมือหรือสื่อกลางในการสนทนากันระหว่างผู้ประพันธ์ประวัติศาสตร์กับผู้อ่าน กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์แบบใหม่ควรดำรงอยู่ในฐานะขององค์ประธานของการศึกษา (Historical Subject) และผู้อ่านประวัติศาสตร์

ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างตัวผู้ประพันธ์และตัวผู้อ่าน หรืออาจกล่าวได้ว่า สะท้อนให้เห็นการเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างองค์กรประธาน และวัตถุประสงค์ของการศึกษา การเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างผู้ประพันธ์และผู้อ่าน จะเกิดขึ้นได้ผ่านสื่อกลางทางด้านภาษาซึ่งถ่ายทอดออกมาผ่านตัวบททาง ประวัติศาสตร์ ภาษาที่จะทำให้ตัวนักเขียนและตัวผู้อ่านสามารถรับรู้และมีสำนึก ร่วมกันอย่างแท้จริง กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว ผู้ประพันธ์ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ ควรเป็นชาวฟิลิปปินส์และถ่ายทอดประวัติศาสตร์ผ่านภาษาฟิลิปปินส์อันเป็น ภาษาของมวลชนฟิลิปปินส์

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปรัชญาและระเบียบวิธีวิจัยแบบ “บาง กาชายัน” (Bagong kasaysayan) ขึ้นในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ และได้ นำมาสู่การพัฒนา “ปันตาทอง ปานานาว” (pantayong pananaw) ขึ้นมา ในฐานะประวัติศาสตร์นิพนธ์ใหม่อันเป็นจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ของ หมูเกาะฟิลิปปินส์โดยกลับไปหาความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างตัวผู้ประพันธ์ และตัวผู้อ่านผ่านรูปแบบของภาษา และให้ความสำคัญกับการเล่าเรื่อง ทางประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดของชาวฟิลิปปิน (Filipino world of concept) หรือ “กาชายัน” (Kasaysayan) อันก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการศึกษาในเชิง โบราณคดี (archaeological) และมานุษยวิทยา (anthropological) ด้วยวิธี การตีความหลักฐานวัฒนธรรมในเชิงวัตถุ (material culture) และคำบอกเล่า หรือมุขปาฐะ (oral tradition) ที่ถูกสร้างสรรค์และเผยแพร่อยู่ในบริบท ของชุมชนโบราณ หลักฐานดังกล่าวถือเป็นตัวแบบทางประวัติศาสตร์ อันเปี่ยมไปด้วยข้อมูลทางปรัชญา และเป็นภาพตัวแทนของกระบวนการหรือ ปฏิบัติการทางความคิด รวมถึงระบบคุณค่าอื่นๆ ที่ได้รับการสืบทอด และ ปฏิบัติการอยู่ในชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์อีกด้วย

ให้ความสำคัญกับการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดของ ชาวฟิลิปปิน (Filipino world of concept) หรือ “กาชายัน” (Kasaysayan) ดังกล่าวถือเป็นการโต้แย้งและท้าทายต่อความคิดที่ว่า ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ มีจุดเริ่มต้นจากการเป็นประเด็นของการศึกษาของโลกตะวันตก หรือการผลิต

องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากเจ้าอาณานิคมสเปน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวฟิลิปปินส์ในยุคโบราณจะมีแนวความคิดทางประวัติศาสตร์ เป็นของตัวเอง แต่จุดเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของชาวฟิลิปปินส์ครั้งสำคัญ ก็ได้เกิดขึ้นภายหลังจากการเข้ามาของระบอบอาณานิคม เนื่องจากเหล่าบรรดา เจ้าอาณานิคมต่างนำเอาความคิดและระเบียบแบบแผนทางประวัติศาสตร์ ของตนเข้ามาใช้ในการนิพนธ์ประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ โดยกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในฐานะ วัตถุของเรื่องเล่าแบบใหม่ (objects of the stories) ผู้ถูกกระทำผ่านเรื่องเล่า ทางประวัติศาสตร์ที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยวิถีคิดของเจ้าอาณานิคม การที่ชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ไม่มีโอกาสได้เป็นผู้กระทำการขับเคลื่อน ประวัติศาสตร์ของตัวเอง จึงทำให้ประวัติศาสตร์อันถูกสร้างขึ้นโดยวิถีคิดของ เจ้าอาณานิคมถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักประวัติศาสตร์ชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ว่า เปรียบเสมือนดังประวัติศาสตร์ของชาวต่างชาติในหมู่เกาะฟิลิปปินส์

กล่าวได้ว่ากระแสจารีตการเขียนประวัติศาสตร์แบบ “ปันตาทอง ปานานาว” ซึ่งให้ความสำคัญต่อการกลับไปหาความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างตัวผู้ประพันธ์ และตัวผู้อ่านผ่านรูปแบบของการใช้ภาษา และการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ ด้วยแนวความคิดของชาวฟิลิปปินส์ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อการสร้างประวัติศาสตร์ ชาติฟิลิปปินส์สมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนชาติฟิลิปปินส์ในฐานะของการเป็น “ชุมชนจินตกรรม” อันเน้นย้ำความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาวฟิลิปปิน ท่วมกลางความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ (unity in diversity) แต่ในทางกลับกัน องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ที่ถูกเขียนขึ้น ทั้งประวัติศาสตร์ของ เจ้าอาณานิคม ประวัติศาสตร์ของนักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้า หรือแม้กระทั่ง ประวัติศาสตร์ชาตินิยมกระแสหลักกลับให้ความสำคัญกลุ่มชนเพียงชนกลุ่มหนึ่ง และมีส่วนในการผลักชนกลุ่มอื่นๆ ให้หลุดออกไปจากหน้าประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของการกดทับเช่นนี้สะท้อนออกมาอย่างเห็นชัดที่สุดใน ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ของโฮเซ รีซาล นักโฆษณาชวนเชื่อหัวก้าวหน้าชาวฟิลิปปิน

ซึ่งได้รับยกย่องในฐานะของประวัติศาสตร์ชาตินิยมฟิลิปปินส์ฉบับดั้งเดิมที่ถูกสร้างขึ้นโดยชาวฟิลิปปินเพื่อชาวฟิลิปปิน (the classic nationalist Philippines history) ในขณะที่งานชิ้นนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกทางการเมืองร่วมกันของชาวพื้นเมืองที่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบอบอาณานิคมสเปนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ แต่กลับจงใจเชิดชูบางกลุ่มเชื้อชาติเช่น ตากาล็อก (Tagalog) ฟีซาญา (Visaya) อีโลคาโน (Ilocano) อันเป็นชาวพื้นเมืองคริสต์เตียนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบตอนกลางของเกาะลูซอนและฟีซาญาส ในขณะที่ผลักดันและปิดกั้นชาวพื้นเมืองกลุ่มเชื้อชาติอื่นๆ ในอาณานิคมหมู่เกาะฟิลิปปินส์ เช่น ชาวมุสลิมมินดาเนาทางตอนใต้ กลุ่มชาวพื้นเมืองนอกรีตซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูงออกไปจากสถานะของการเป็นชาวพื้นเมือง “ฟิลิปปิน” ประวัติศาสตร์การกดขี่ของรัฐบาลก็เป็นหนึ่งตัวอย่างอันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ของเจ้าอาณานิคมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของกลุ่มชนชั้นนำหรือกลุ่มผู้ปกครองในการชี้ทางประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ อีกทั้งยังส่งอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ชาติแบบชนชั้นนำนิยมของชาวฟิลิปปินภายหลังได้รับเอกราชที่ดูเหมือนว่าจะก้าวให้หลุดพ้นออกไปได้ยาก

ดังนั้น จารีตการเขียนประวัติศาสตร์แบบ “บันดาหยง ปานานาว” จึงเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ชาติของฟิลิปปินส์ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อสลัดทิ้งจารีตการเขียนประวัติศาสตร์แบบอาณานิคมที่ฝังรากลึกอยู่ในการเขียนประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนประวัติศาสตร์ที่ยึดเอาอำนาจของรัฐส่วนกลางเป็นศูนย์กลางของการศึกษา โดยหันเหมาให้ความสำคัญต่อการเขียนท้องถิ่นโดยชาวท้องถิ่น และหลอมรวมประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติฟิลิปปินส์ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาประวัติศาสตร์ชาติในฐานะของชุมชนจินตกรรมที่มีความสัมพันธ์อยู่อย่างลึกซึ้งกับพื้นที่ถิ่นที่ให้กำเนิดของชาวฟิลิปปินกลุ่มต่างๆ จารีตการเขียนประวัติศาสตร์แบบ “บันดาหยง ปานานาว” จึงถือเป็นการเปิดโฉมหน้าการเขียนประวัติศาสตร์ชาติรูปแบบใหม่ของหมู่เกาะ

ฟิลิปปินส์ในยุคหลังของยุคหลังอาณานิคม

บทสรุป

บทความชิ้นนี้ทำให้มองเห็นภาพพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์ที่มีความสัมพันธ์อยู่กับลักษณะเฉพาะของสภาวะแวดล้อมในทางการเมืองและสังคมในช่วงเวลาต่างๆ กล่าวคือประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกลไกทางการเมืองของระบอบอาณานิคมไม่ว่าจะเป็นระบอบอาณานิคมสเปน อเมริกัน และญี่ปุ่น ทั้งนี้ยังได้ถูกนำมาใช้เป็นสื่อกลางในการคานอำนาจ ต่อรอง ต่อเจ้าอาณานิคม รวมถึงสร้างพลังจิตสำนึกร่วมทางการเมืองในหมู่ชาวพื้นเมืองของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนกระทั่งในยุคหลังอาณานิคมประวัติศาสตร์นิพนธ์ก็ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกลไกเพื่อใช้ในการรองรับการก่อตัวของรัฐชาติฟิลิปปินส์สมัยใหม่ ดังนั้นประวัติศาสตร์นิพนธ์ฟิลิปปินส์จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในเชิงอุดมการณ์ซึ่งผลิตสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อตอบสนองต่อเรื่องผลประโยชน์และอุดมการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

เอกสารอ้างอิง

- Executive Order No. 41. (1942). Changing the Name of Dewey Boulevard to Heiwa Boulevard; Taft Avenue to Daitoa Avenue; Harrison Boulevard to Koa Boulevard; Jones Bridge to Banzai Bridge; Harrison Park to Rizal Park; and Wallace Field and Burnham Green to Plaza Bagong Filipinas. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2557, สืบค้นจาก <http://malacanang.gov.ph/6371-executive-order-no-41-s-1942/>
- Vargas Jorge. (1942). Welcome Speech of Jorge B. Vargas to His Excellency, Major General Akira Muto. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2557, สืบค้นจาก <http://malacanang.gov.ph/5620-welcome-speech-of->

- jorge-b-vargas-to-his-excellency-major-general-akira-muto-april-8-1942/
- Hayashi Yoshihide. (1942). Speech of Major General Yoshihide Hayashi, Director-General of the Japanese Military Administration. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2557, สืบค้นจาก <http://malacanang.gov.ph/5688-speech-of-major-general-yoshihide-hayashi-director-general-of-the-japanese-military-administration-may-19-1942/>
- Vargas Jorge. (1942). Statement of Jorge B. Vargas, Chairman of the Executive Commission, On the Occasion of the Fifth Anniversary of the China Incident. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2557, สืบค้นจาก <http://malacanang.gov.ph/5718-statement-of-jorge-b-vargas-chairman-of-the-executive-commission-on-the-occasion-of-the-fifth-anniversary-of-the-china-incident-july-7-1942/>
- เรย์นัลโด ซี. อีเลโต, (2553). “เค้าโครงการสร้างโครงเรื่องประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์แบบไม่เป็นเส้นตรง”. (แปลโดยชนิดา เพ็ญกสม). วารสารรู้ไยชาติ, 1(1), 31-67.
- Agoncillo, Teodoro and Mangahas, Fe. (2010). ed. **Philippine History**. Quezon City: C & E Publishing, Inc.
- Agoncillo, Teodoro. (1990). **History of the Filipino People**. Quezon: Garotech.
- Blair, Emma and Robertson, James. (1903). **The Philippine Islands, 1493-1898**, V. 13. Cleveland: The Arthur H. Clark Company.
- Blair, Emma and Robertson, James. (1903). **The Philippine Islands, 1493-1898**, V. 40. Cleveland: The Arthur H. Clark Company.
- Cano, Gloria. (2008). “Blair and Robertson’s the Philippine Islands, 1493-1898 Scholarship or Imperialist Propaganda. **Philippine Studies**, 56, 3-46.

- Cano, Gloria. (2006). **The ‘Spanish Colonial Past’ in the Construction of Modern Philippines History: A Critical Inquiry into the (Mis) use of Spanish Sources**. Ph.D. dissertation, Southeast Asian Studies, National University of Singapore.
- Constantino, Renato. (2009). **The Philippines: A Past Revisited**. Quezon City: 38 Pay Avenue.
- Constantino, Renato. (2011). **The Philippines: The Continuing Past**. Quezon City: 38 Pay Avenue.
- Duara, Prasenjit. (1995). **Rescuing history from the nation: Questioning narratives of modern china**. Chicago: University of Chicago Press.
- Ocampo, Ambeth. (2011). **Meaning and History: The Rizal Lectures**. Quezon City: Anvil publishing press.
- Ileto, Reynaldo. (2002). **On the Historiography of Southeast Asia and the Philippines: The ‘Golden Age’ of Southeast Asian Studies- Experiences and Reflection**, Proceedings of Workshop On “Can We Write History? Between Postmodernism and Coarse Nationalism”, Institute for International Studies: Meiji Gakuin University.
- Ileto, Reynaldo. (2011). Reflections on Agoncillo’s The Revolt of the Masses and the Politics of History. **Southeast Asian Studies** (Kyoto University Center for Southeast Asian Studies) 49(3), 496-520.
- Reyes, Portia. (2002). **Pantayong Pananaw and Bagong Kasaysayan in the new Filipino Historiography. A History of Filipino Historiography as an History of Ideas**. Ph.D. dissertation, University of the Philippines-Diliman.
- National Historical Institute. (1992). **The Rizal-Blumentritt**

Correspondence, V. 1, 1886-1889. Manila: Jose Rizal National Centennial Commission.

National Historical Commission of the Philippines. (2011). **Jose Rizal: Political and Historical Writings.** Manila: National Historical Commission of the Philippines.

National Historical Commission of the Philippines. (2011). **Jose Rizal: Correspondence With Fellow Reformists.** Manila: National Historical Commission of the Philippines.

Tanaka, Stefan. (1993). **Japan's Orient: Rendering Pasts into History.** Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press.